

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Vaubanpark F2 (Veurne, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2021I286
September – Oktober 2021

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert nv
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /

De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:

Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2021

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek	7
1.1	Administratieve gegevens	7
1.2	Onderzoeksopdracht	9
1.2.1	Doelstelling	9
1.2.2	Onderzoeksvragen	9
1.2.3	Juridische context	9
1.2.4	Randvoorwaarden	9
1.2.5	Archeologische voorkennis van het terrein	9
1.3	Werkwijze en strategie	10
1.3.1	Methode	10
1.3.2	Fysisch geografische situatie	10
1.3.3	Historische context en bekende archeologie vindplaatsen	10
1.3.4	Archeologische indicatoren	11
1.3.5	Verstoringshistoriek	11
1.4	Assessmentrapport	12
1.4.1	Introductie tot het projectgebied	13
1.4.1.1	Ruimtelijke situering	13
1.4.1.2	Geplande werken	14
1.4.2	Fysisch geografische en geologische situatie	16
1.4.2.1	Landschappelijke situering	16
1.4.2.2	Tertiaire lithostratigrafie	19
1.4.2.3	Quartaire lithostratigrafie	20
1.4.2.4	Bodemvormingsprocessen	22
1.4.3	Historische en archeologische voorkennis	23
1.4.3.1	Overzicht van de gekende archeologische waarden	23
1.4.3.2	Historische context en bekende archeologische vindplaatsen	30
1.4.3.3	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen	33
1.4.3.4	Huidige gebruik en verstoringen	44
1.5	Synthese	47
2	Bibliografie	49

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).....	8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt). 8	
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....	13
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).....	14
Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	16
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	17
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	17
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	18
Figuur 9: Hoogteverloop, NW-ZO.	18
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	19
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt). ..	20
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de bijkkaart met de dieptes van de basis van de Holocene afzettingen (Bron: Geopunt).....	21
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).....	22
Figuur 14: Proefsleuvenplan Veurne Groene Wig. Sleuven 8, 9 en 10 vallen samen met het hudiig projectgebied en zijn aangeduid met rode contour. (Bron: Boncquet, T. e.a. p.34).....	24
Figuur 15: Sleuf 8 - overgang glacis naar hoofdwal. Ter hoogte van de hoofdwal werden twee kuilen vastgesteld. (Bron: Boncquet, T. 2010. P.59.).....	25
Figuur 16: De vier aanlegfases van de gracht (Bron: Boncquet, T. 2010. P.61.).....	26
Figuur 17: Aanzet van de hoofdgracht (S1) en de ravelijnsgracht (S22), met daartussen het walrestant van de ravelijn (S21)	26
Figuur 18: Proefsleuven 6-10, geprojecteerd op de kaart van Ferraris (Bron: Boncquet, T. 2010, p. 65).	27
Figuur 19: Projectgebied geprojecteerd op de Ferrariskaart, 1771-1777, gebaseerd op de onderzoeksresultaten van Veurne Groene Wig (Bron: Geopunt).	28
Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 met aanduiding van de CAI-polygonen (Bron: Geopunt).....	29

Figuur 21: Reconstructie met aanduiding van de eerste stadsverdediging (IV), overgenomen uit Termote, J. 1993, p.19.	34
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: NGI Cartesius).	35
Figuur 23: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Sanderuskaart, 1640 (Bron: NGI Cartesius).	36
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op het plan Boulengier , vermoedelijk 1660-1667? (Bron: NGI Cartesius).	37
Figuur 25: Ontwerptekening van de vesting Veurne eind 1692 (Bron: http://www.statensarkiv.se)	39
Figuur 26: Reliëf van een ravelijn (©www.forten.nl).	40
Figuur 27: Ontwerpplan van de verbouwingen van de vesting Veurne, 1699. De kaart toont de reeds gerealiseerde gedeelten in het grijs en de nieuwe geplande delen in het geel (Bron: SAV, aanwinsten nr. 52).	41
Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).	42
Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).	43
Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).	43
Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).	44
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).	45
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).	45
Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).	46
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).	46

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.....7

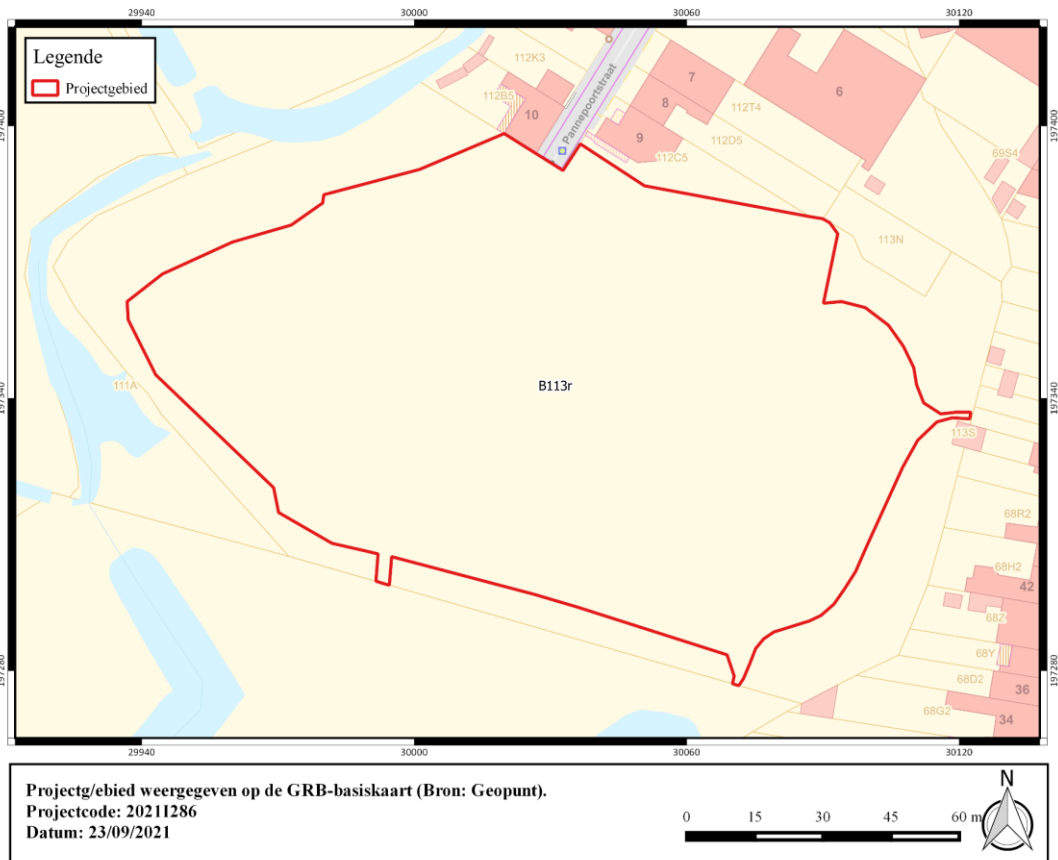
1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

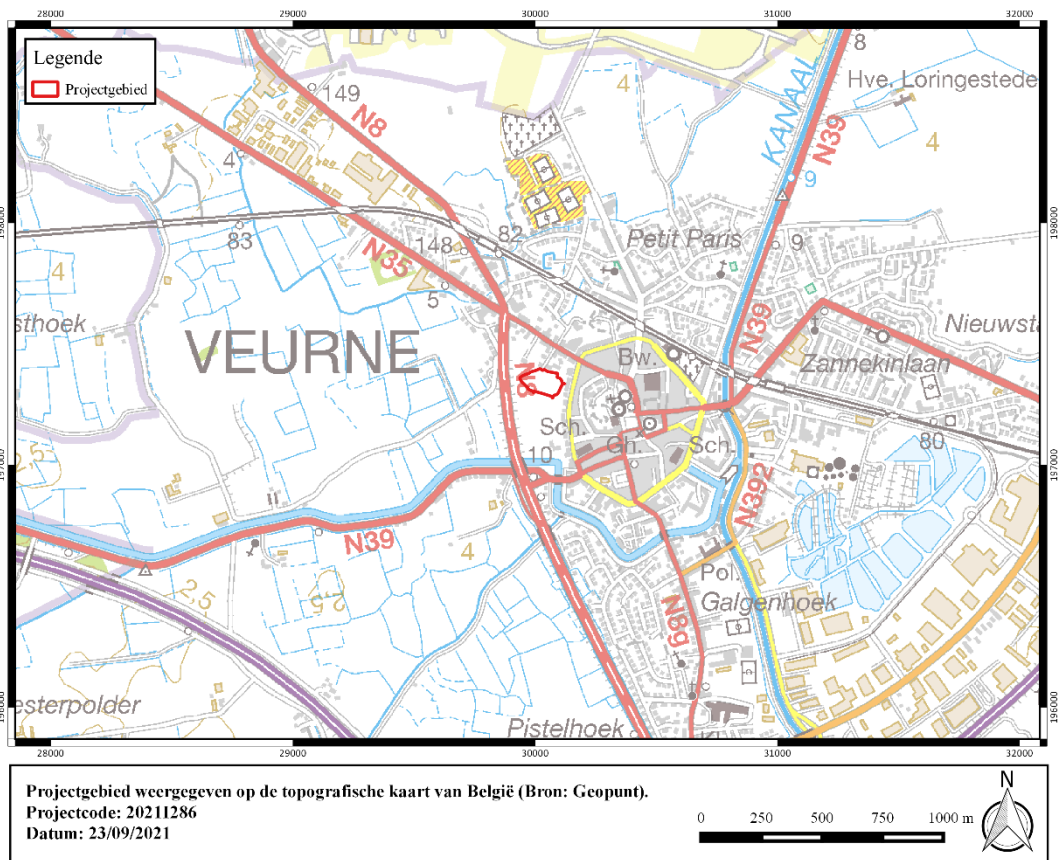
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Veurne
	Deelgemeente	/
	Postcode	8630
	Adres	Daniel De Haenelaan 50 8630 Veurne
	Toponiem	Vaubanpark F2
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 29912$ $Y_{\min} = 197265$ $X_{\max} = 30137$ $Y_{\max} = 197421$
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Veurne, Afdeling 1, Sectie B, nr. 113r. Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van de bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als parkgebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Veurne. Het onderzoeksterrein situeert zich noch binnen een archeologische site, noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 1,32 ha; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Veurne Vaubanpark F2 werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en de verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen

1.3.3 Historische context en bekende archeologie vindplaatsen

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek. De recente onderzoeken die voortvloeiden uit archeologienota's zijn geraadpleegd via loket.onroerend.erfgoed.be.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische bronnen, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen die zowel via Geopunt als via het Nationaal Geografisch Instituut (Cartesius) ter beschikking worden gesteld. Bijkomende cartografische bronnen zijn waar relevant bekomen via verder archiefonderzoek.

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstering van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971, ter beschikking gesteld via Geopunt.

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

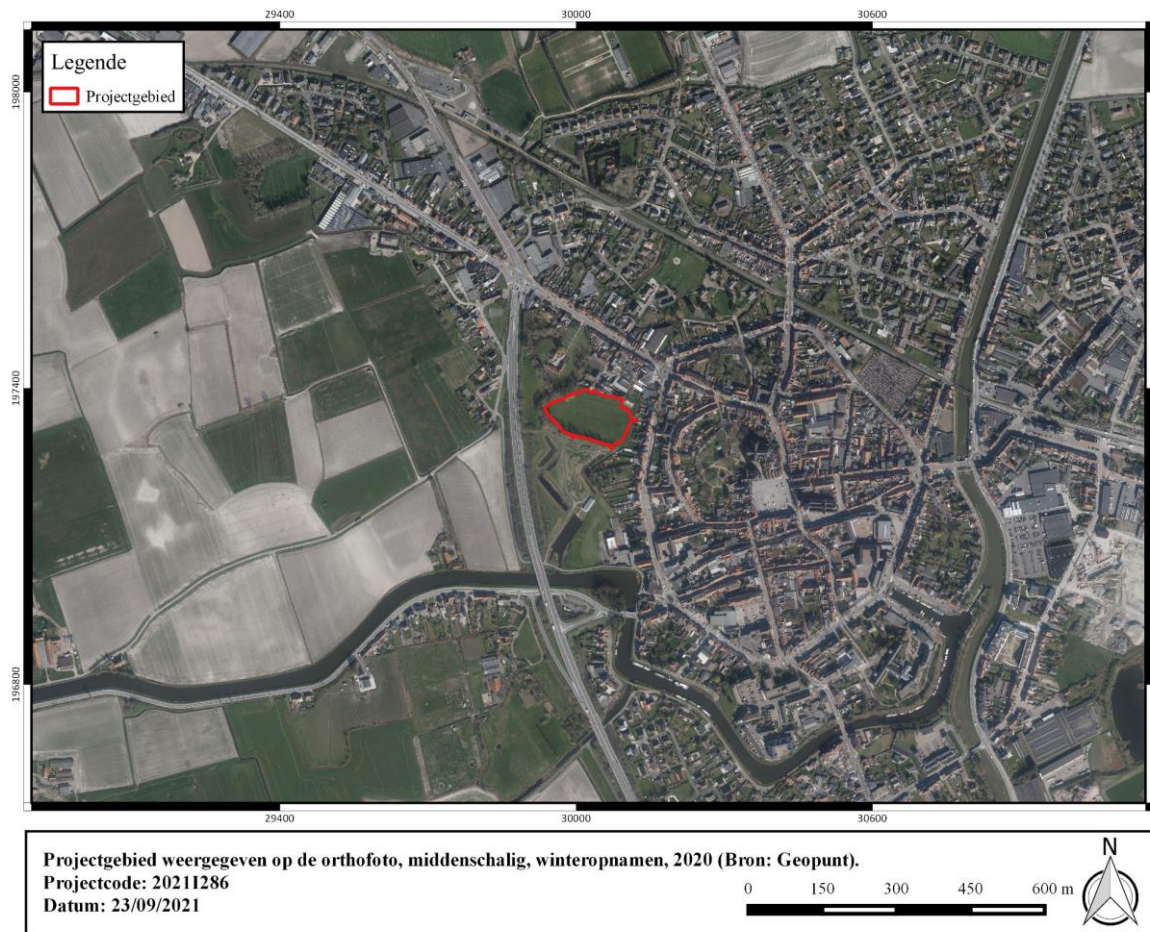
Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Introductie tot het projectgebied

1.4.1.1 Ruimtelijke situering

Het projectgebied is gelegen in Veurne, in de provincie West-Vlaanderen. Het terrein maakt deel uit van het Vaubanpark en sluit ten oosten aan bij de Daniël De Haenelaan en ten noorden bij de Pannepoortstraat. De stadskern van Veurne (Markt) situeert zich ca. 350 meter ten zuidoosten.

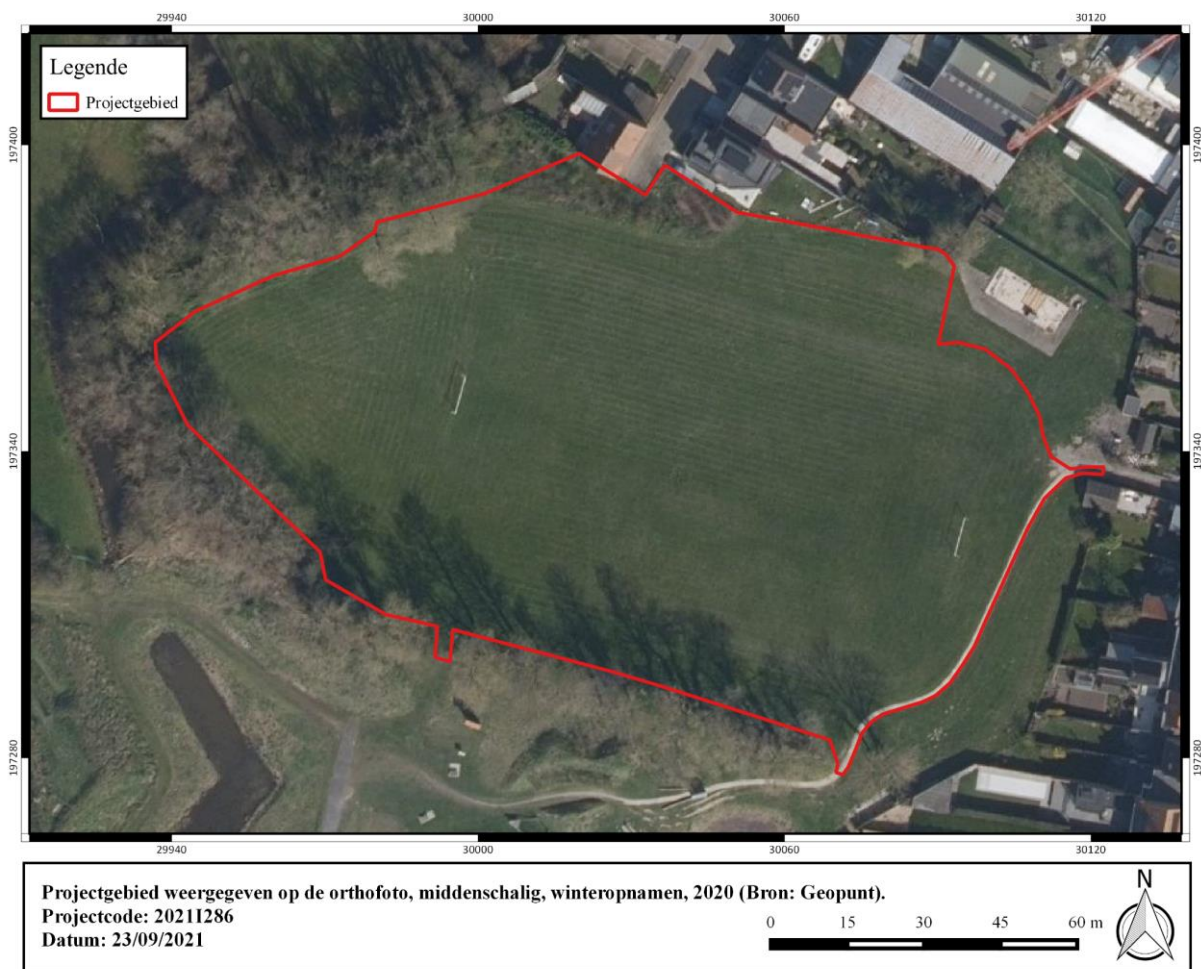
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Geplande werken

1.4.1.2.1 Bestaande toestand

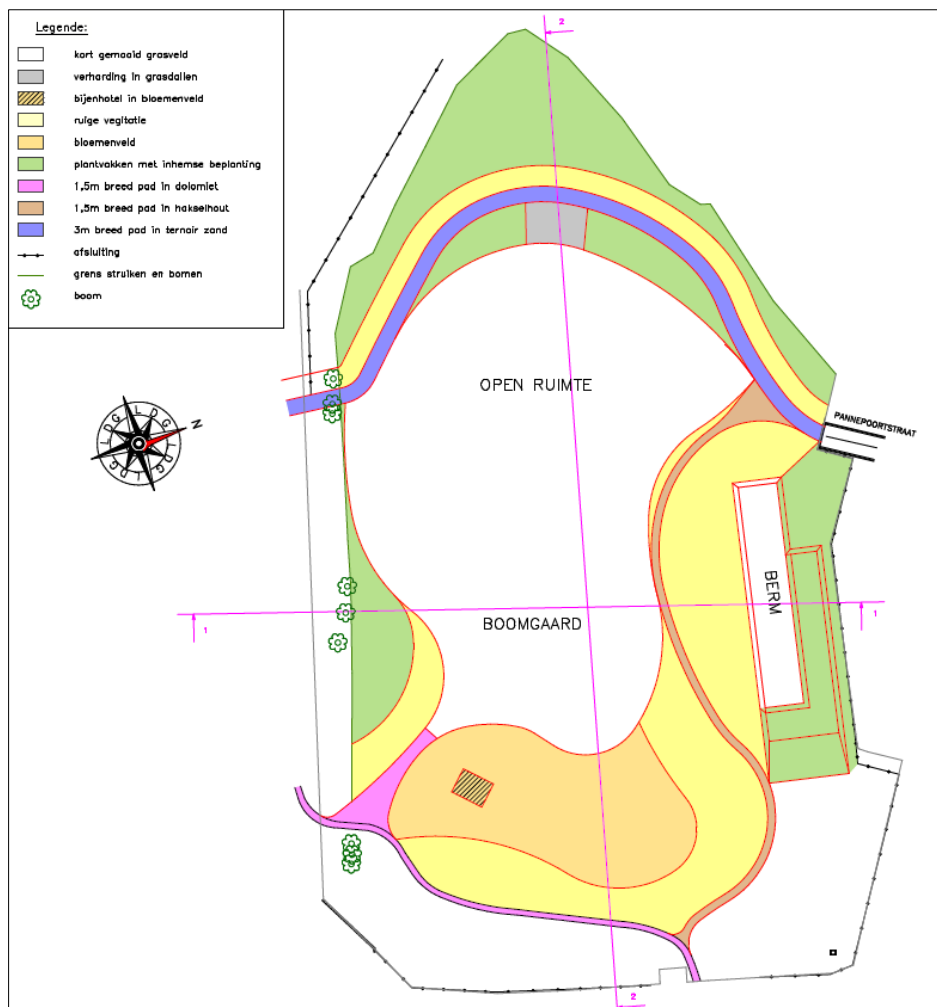
De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 1,32 ha. Het plangebied is op heden niet bebouwd en in gebruik als groenzone. Centraal binnen het plangebied situeert zich een voetbalterrein.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.4.1.2.2 Ontworpen toestand

De opdrachtgever plant de realisatie van een nieuwe parkzone ter hoogte van het huidige Vaubanpark te Veurne. Het park zal bereikbaar zijn vanuit de Pannepoortstraat, D. Dehaenelaan en de richting van de vaart/Oude Duinkerkestraat. Om het natuurlijke accent te behouden worden alle wandel- en fietspaden aangelegd in halfverharding. Het wandel- en fietspad zal de verbinding vormen tussen de Pannepoortstraat en het reeds bestaand wandel- en fietspad. In het park zullen er diverse invullingen zijn van de nieuwe groenzones. Deze invulling gaat bestaan uit bosplantsoen/heesters/bomen, ruige grasvegetatie, kort gereden gras, een bloemenweide en een boomgaard. Verder wordt er de mogelijkheid voorzien voor het plaatsen van een bijenhal en rustzone/pick-nick ruimte. Deze zaken impliceren nergens een bodemingreep die meer bedraagt dan ca. 25 cm-mv. Ter hoogte van de boomgaard zullen enkele plantgaten voor bomen lokaal mogelijk iets dieper uitgegraven worden (35 cm-mv).

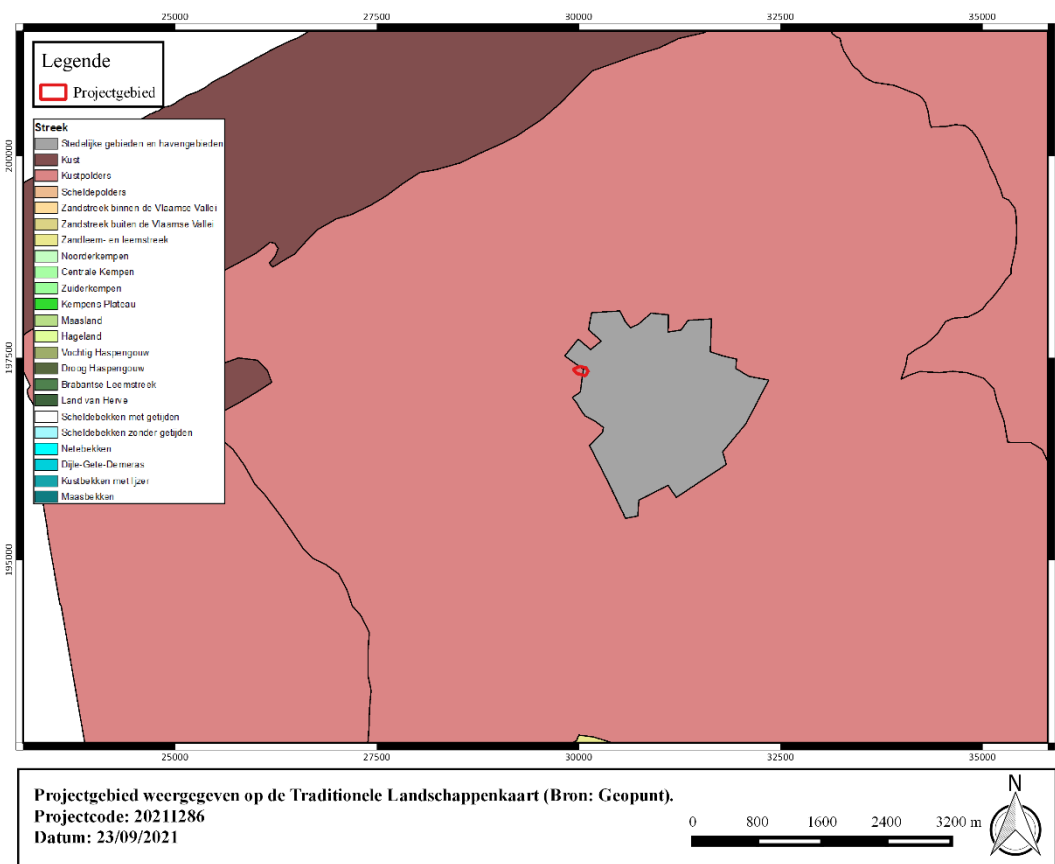
1.4.2 Fysisch geografische en geologische situatie

1.4.2.1 Landschappelijke situering

Veurne is gelegen in de kustpolders die een typische hoogte hebben van ca. 4 à 5 + m TAW. De stad zou tot ontwikkeling gekomen zijn op een terp, die zich in het oostelijk deel van de stad bevindt en een oppervlakte van 4 hectare omvat.

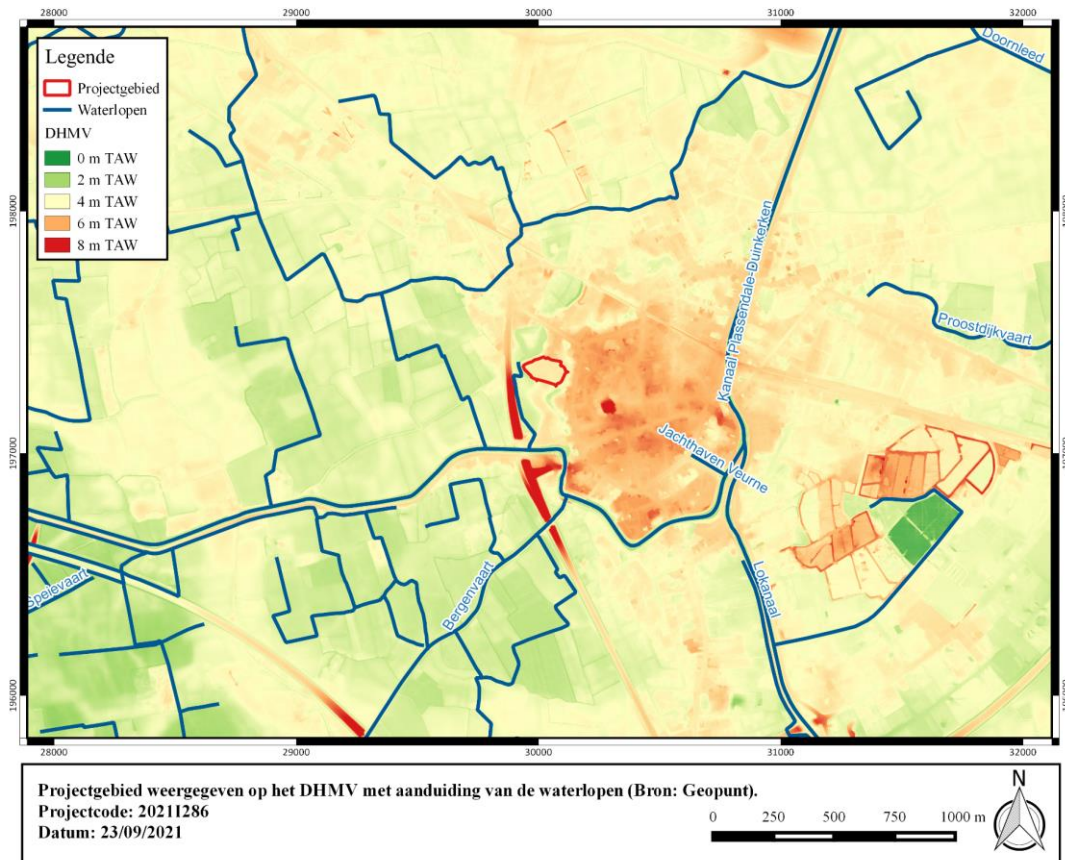
Het plangebied zelf situeert zich op een hoogteligging van ca. 4.3 tot 4.6 + m TAW en heeft een relatief vlak verloop. Op het hoogtemodel zijn de contouren van de vroegmoderne versterkingen duidelijk te herkennen. Het plangebied valt samen met een ravelijn, die zich duidelijk aftekent als een iets hoger gelegen zone tegenover de omliggende voormalige gracht.

Hydrografisch is het plangebied gelegen in het IJzerbekken, deelbekken Beverdijk – Langeleedvaart.

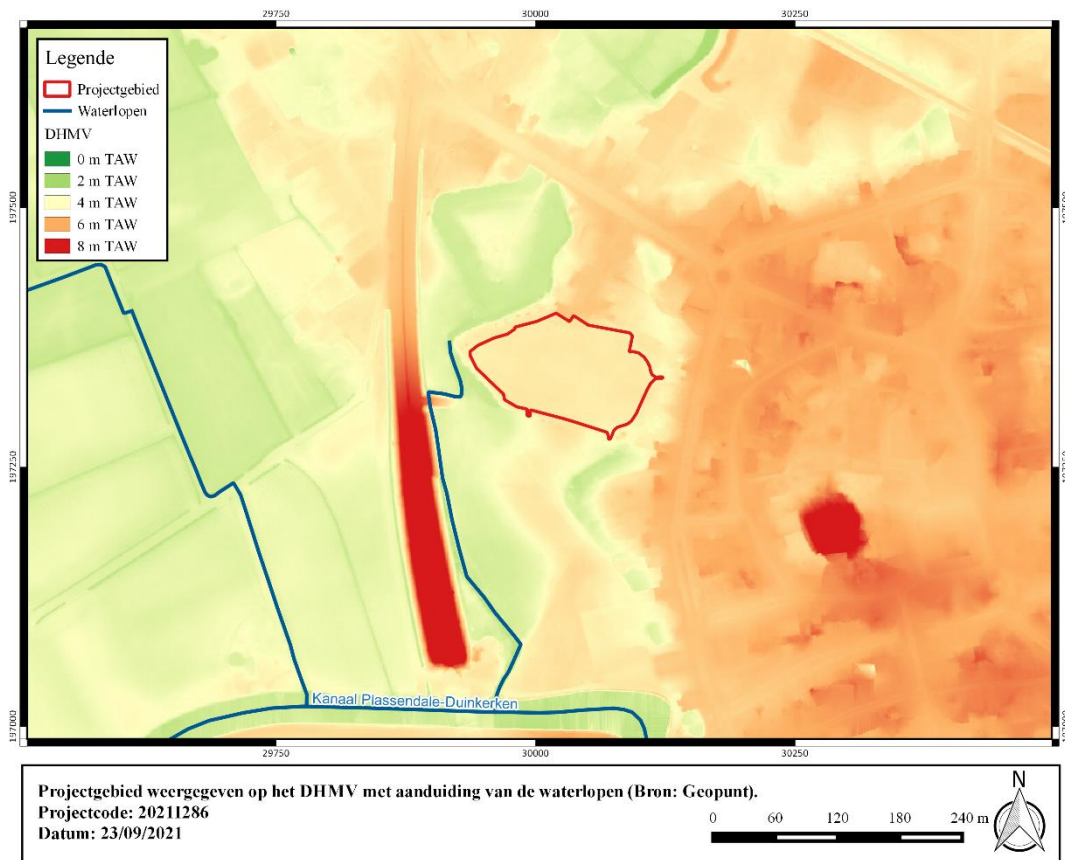

Figuur 5: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

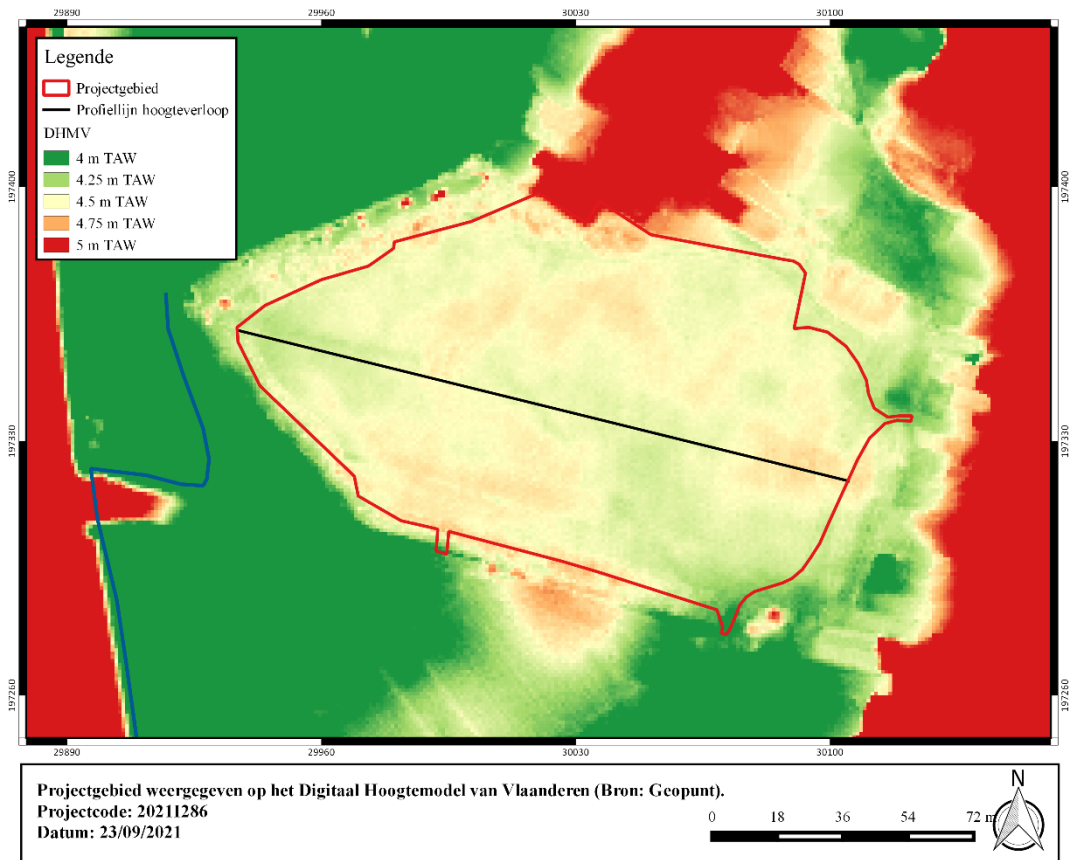

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

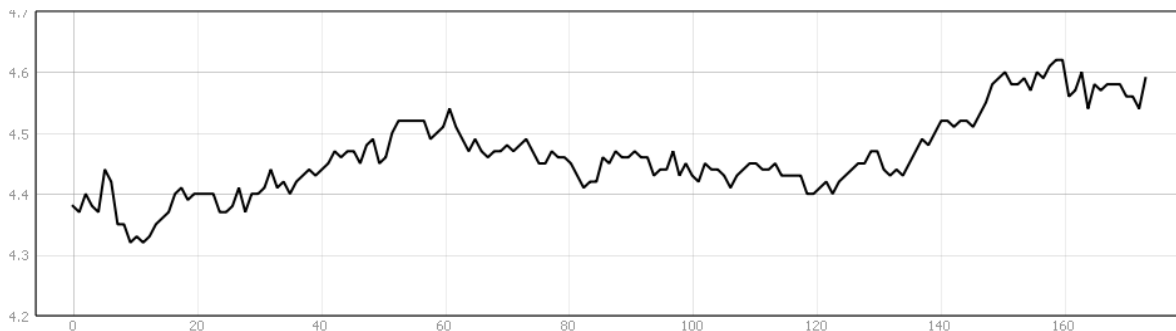

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

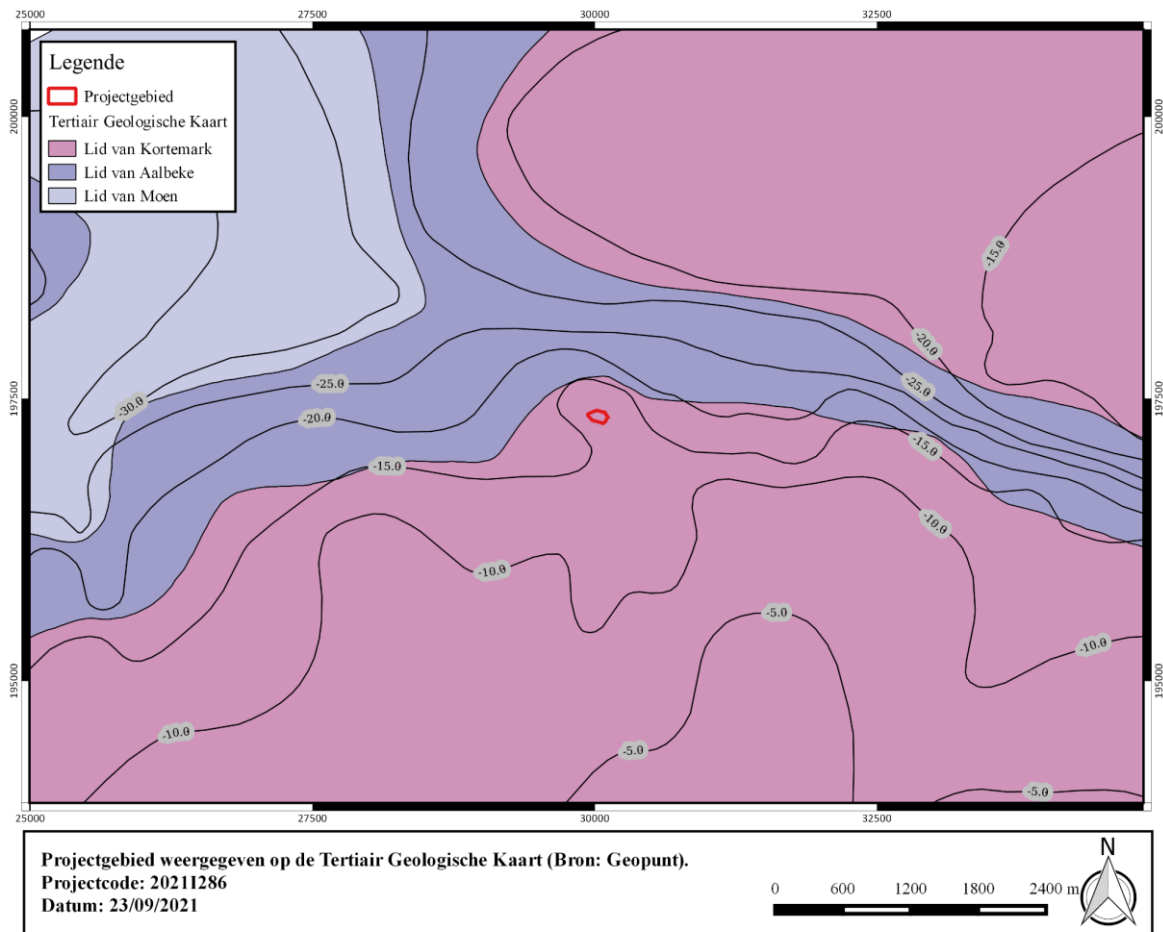

Figuur 9: Hoogterloop, NW-ZO.

1.4.2.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Kortemark (Formatie van Tielt)**. De Formatie van Tielt bestaat uit een fijn zandig en zandig marien sediment.

Het oudste lid is het Lid van Kortemark en bestaat uit horizontaal gelamineerd fijn zandig grof silt en kleiig-siltig zeer fijn zand. Het is afgezet in de overgangszone tussen de buitenkust en de open shelf.

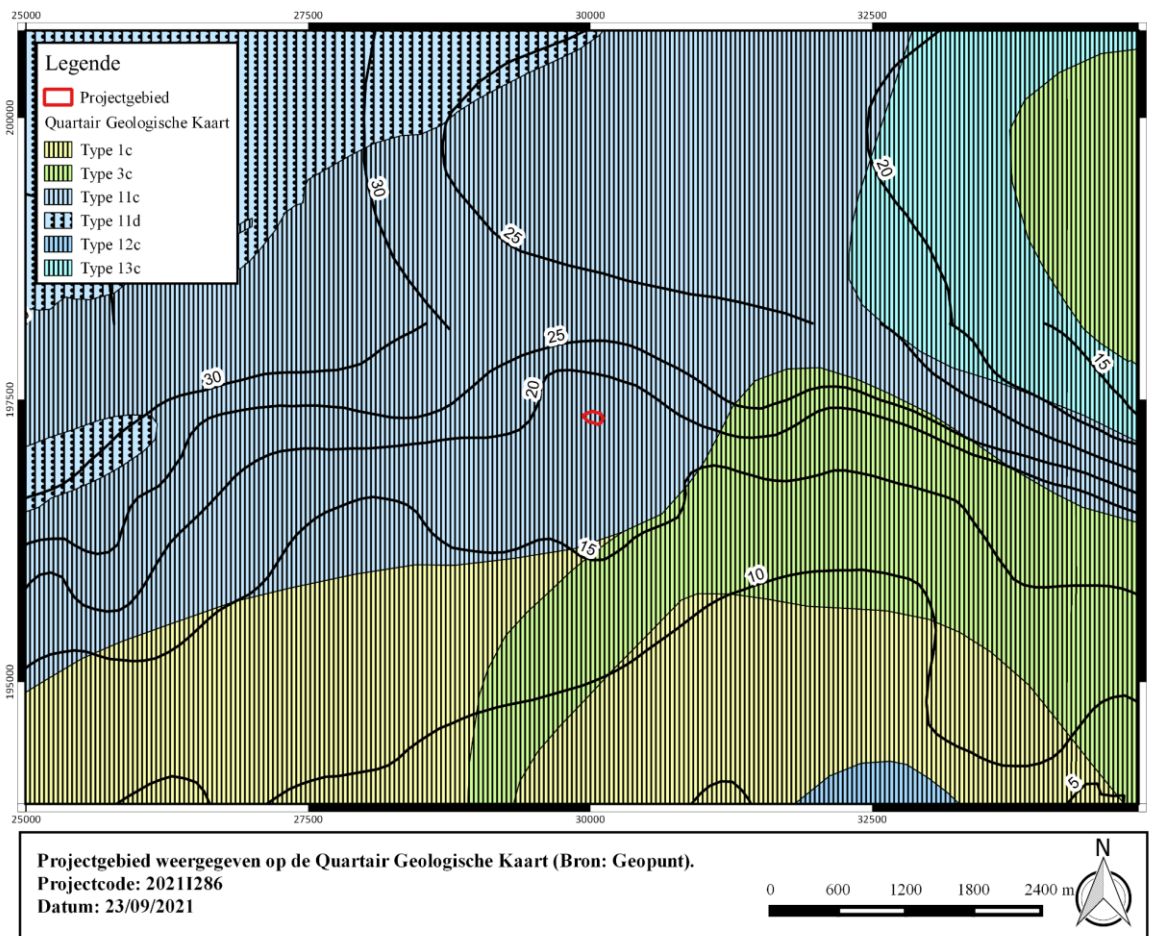
Figuur 10: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.2.3 Quartaire lithostratigrafie

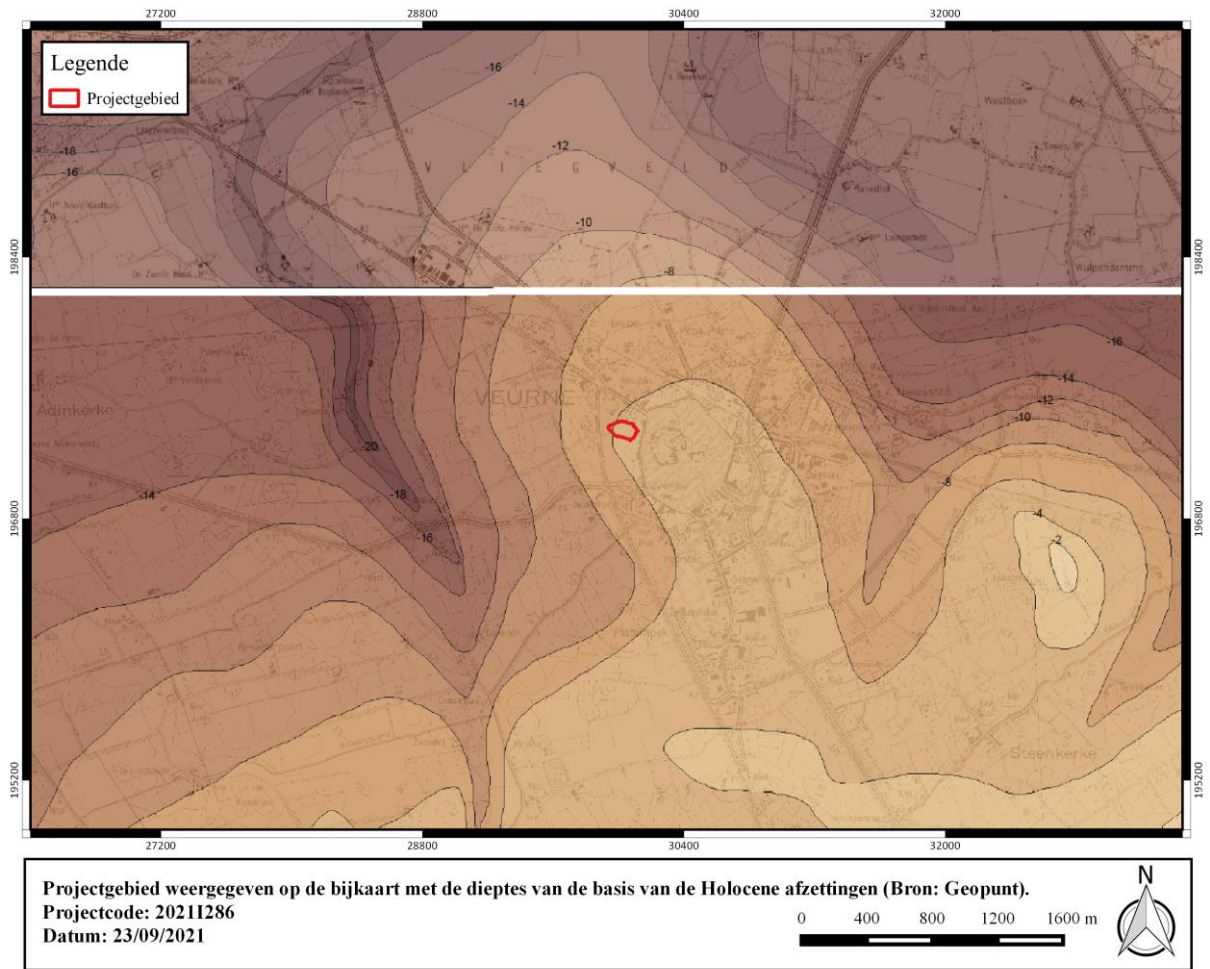
Het projectgebied is gelegen in het Quartair **Type 11c**. Dit type bestaat uit een basis van getijdenafzettingen van het Eemiaan (marien en estuarien) gevolgd door een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen. Deze afzetting kan Quartaire hellingsafzettingen bevatten en soms is deze afzetting lokaal afwezig. De top bestaat uit Holocene getijdenafzettingen (marien en estuarien).

De bijkaart lokaliseert het plangebied aan de rand van een brede getijdengeul. Veurne is gelegen in het toenmalige inbraakgebied van het Veurnse Gat, een westelijke zijtak van de Avekapellegeul, waarvan het verloopt nog niet exact gekend is. Op verschillende plaatsen zijn bij archeologische opgravingen de zandige oeverwalafzettingen aangetroffen. Sommigen menen dat Veurne gelegen was op een eiland, wat zou impliceren dat de getijdengeul nog gedeeltelijk actief was op het tijdstip van de inplanting van een bewoningskern.

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

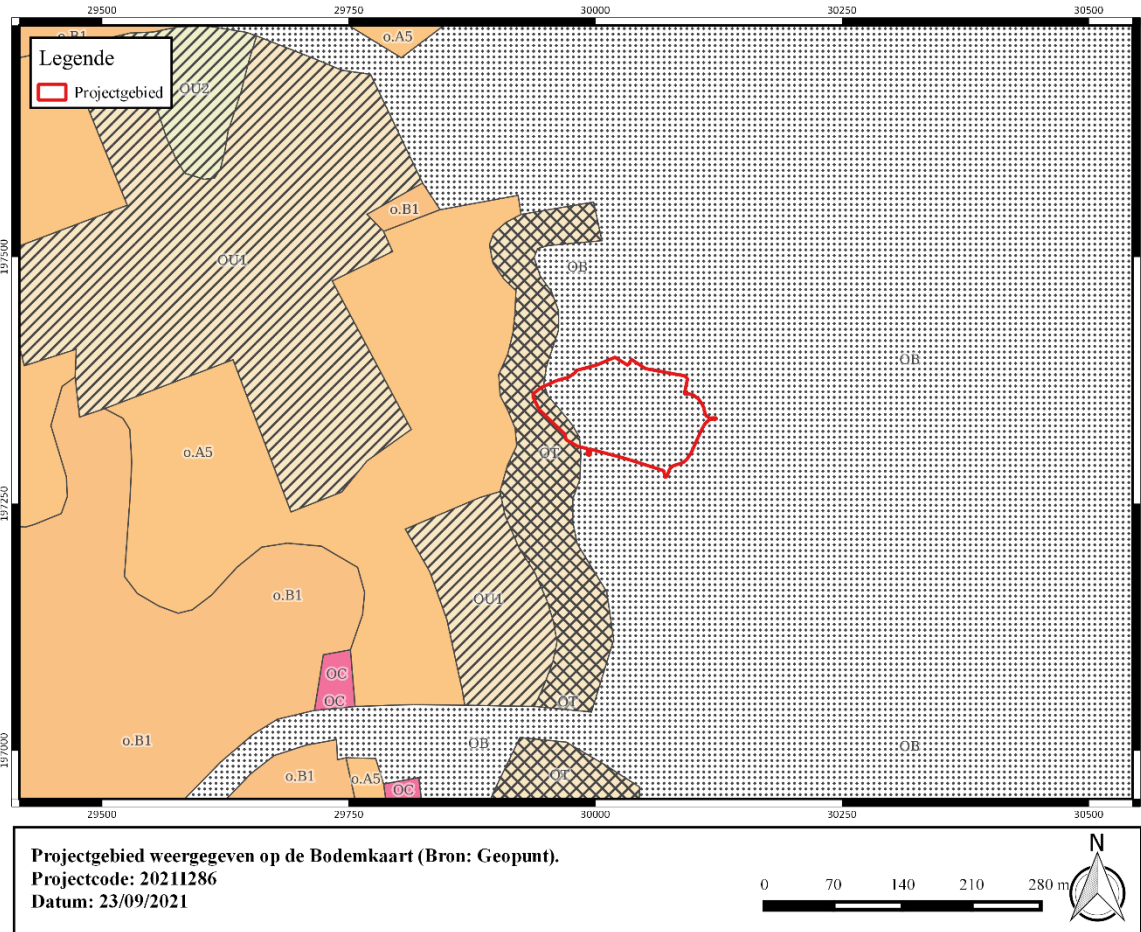

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de bijkaart met de dieptes van de basis van de Holocene afzettingen (Bron: Geopunt).

1.4.2.4 Bodemvormingsprocessen

De bodemkaart geeft geen info weer met betrekking tot de aanwezige bodem binnen de projectgrenzen. Vermoedelijk is de aanwezige bodem verstoord bij de aanleg van de vroegmoderne vestingswerken. Iets verder ten westen van het plangebied worden overdekte kreekgronden weergegeven.

Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (Bron: Geopunt).

1.4.3 Historische en archeologische voorkennis

1.4.3.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Algemeen

De gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied zijn hoofdzakelijk gelegen binnen de stadsversterkingen en betreffen voornamelijk resten van bewoning en activiteiten binnen de (laat)middeleeuwse stad en jongere stadsversterkingen.

De complexe landschappelijke evolutie van de kustvlakte had een grote impact op de archeologische aanwezigheid in het gebied. In tegenstelling tot een groot deel van het binnenland - waar de geomorfologie sinds de start van het Holoceen (ca. 9800 BP) relatief onveranderd bleef – bleef het kustgebied tot in de middeleeuwen onderhevig aan sedimentatie en erosie. Dit heeft onder meer tot gevolg dat er een lacune bestaat wat betreft de oudste bewoning in het kustgebied. Dergelijke vindplaatsen zijn er wellicht wel, maar bevinden zich vaak ofwel onder een dik pakket sediment (veen en klei) ofwel werden ze geërodeerd door de insnijding van geulen. Maar ook het ontbreken van systematisch onderzoek naar de pre- en protohistorische bewoning in de kustvlakte is een belangrijke oorzaak. Daarom zijn bijvoorbeeld, uitgezonderd enkele losse vondsten, weinig steentijdvindplaatsen gekend in het poldergebied. Rondom de stad zijn wel aanwijzingen voor bewoning en zoutwinning in het finaal La Tène of de laatste fase van de ijzertijd en in de Romeinse periode.

Tussen het kanaal Veurne-Nieuwpoort en het Stabelincksleed (op een schorre; Veurne Stabelincksleed, ID70106) is reeds in 1886 een zoutwinningsite teruggevonden uit de late ijzertijd, meerbepaald midden- tot laat-La Tène tot einde 3de eeuw n. Chr. De afdamming was mogelijk versterkt met ingeheide palen. De zoutpanne zou bij opgave gebruikt zijn als stortplaats. Het zoutwinningsproces verliep in meerdere fases. Het zeewater, in dit geval aangevoerd via de getijdengeul, werd eerst verzameld in plassen of kunstmatig aangelegde pannen. Door uitdamping verkreeg men zoutloog, die voor verdere kristallisering in zoutbakjes werd uitgekookt boven stookplaatsen. Deze zoutbakjes werden op kleine pijlertjes geplaatst om zo de opwarming boven de oventjes te ondergaan. Op die manier ontstonden zoutklompjes, die daarna verhandeld werden. Als brandstof voor de zoutovens werd veen gebruikt; het oprichten van zoutziederijen ging dan ook gepaard met veenontginning.

Ten zuiden van de baan naar De Panne werd al in 1845 een tumulus met vijf urnen (Veurne – Halve Maan, ID70105) opgegraven. Eén van de urnen bevatte een halsketting van rode kralen. De vondst kon gedateerd worden in de midden- Romeinse tijd.

De meeste vondsten in het Veurnse gaan terug tot de middeleeuwen. In de vroege middeleeuwen is de castrale ringwal (ID76950) uit de 9de eeuw een dominant item in het landschap. Deze cirkelvorm is nog steeds zichtbaar in het huidige stratenplan rond het stadspark (Noordstraat, Pannestraat, Zwarte Nonnenstraat, Vleeshouwerstraat). In een eerste fase (eind 9de-10de eeuw) zou het gaan om een vluchtburg zonder permanente of intensieve woonfunctie. Na een nivelleringsfase werden er enkele houten gebouwen opgetrokken. In de Zwarte Nonnenstraat (ID75812) werd bij onderzoek een vroegmiddeleeuwse gracht aangesneden die wellicht aan de ringwalgracht toegeschreven kan worden.

De castrale ringwal in Veurne (ID76950 en Warandemote ID75126) evolueerde tot motte in de volle middeleeuwen. Mogelijk werd in 2012 in de Pannestraat (ID163477) de noordelijke rand van de burchtgracht aangesneden. De oorsprong van de Sint-Walburgakerk (ID75125) gaat wellicht terug op een vroegmiddeleeuwse burchtkapel. De Romaanse kerk dateert uit de eerste

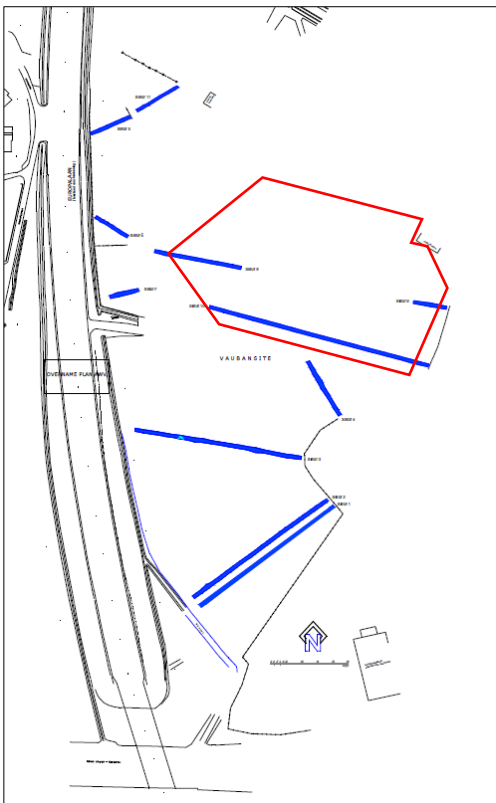

helft van de 12de eeuw. In de Zwarte Nonnenstraat (ID75812) was sprake van de vondst van volmiddeleeuwse hutkommen. Ze werden afgedekt door een laatmiddeleeuwse afvallaag. Opgraveningen uit 1985 in de Vleeshouwerstraat I in Veurne (ID75159) brachten mogelijke hutkommen uit de 10de-11de eeuw aan het licht, net als een reeks oudere straatniveaus waarvan de oudste fase verhard was met ijzerzandsteen en van vóór de 12de eeuw dateert. Tussen de Burgweg en Stabelincksleed (ID152491) werden volmiddeleeuwse veenwinningsputten aangesneden (en ook enkele off site kuilen en greppels). Aan de Beosterpoort (Thoen 30, ID 75456; Beosterpoort I, ID76535) werden naast Romeinse vondsten ook een concentratie volmiddeleeuws materiaal aangetroffen. Ook drie gebouwplattegronden, een hutkom en twee andere gebouwen werden in de 12de eeuw gedateerd. De Stadshalle/het Schepenhuis (ID76256) ontstond ten laatste in de 13de eeuw en bleef tot ca. 1447 in gebruik. In 1991 vonden er opgravingen plaats.

Stadsversterkingen Veurne

Gelet op de archeologische verwachting binnen de projectgrenzen is vooral onderzoek naar restanten van de stadsversterkingen relevant. Aan de Groene Wig (ID 151458) werden restanten van de Vauban-versterking aangesneden. Deze bestonden uit de vestingsgracht (hoofdgracht, ravelijnsgracht, buitengracht, halvemaansgracht), de vestingswallen (hoofdwal, buitenwal), de aanzet van het glacis van de ravelijn en de halve maan. Er werden ook oudere sporen aangesneden: complexe opeenvolging van minstens 4 grachtstructuren, waarvan er 3 waarschijnlijk in verband te brengen zijn met de (middeleeuwse) stadsgracht.

Drie van de onderzoekssleuven situeren zich binnen de projectgrenzen. Het gaat om sleuf 8, sleuf 9 en sleuf 10. De resultaten uit deze drie sleuven laten toe een vrij gedetailleerde inschatting te maken over de archeologische verwachting binnen de projectgrenzen.

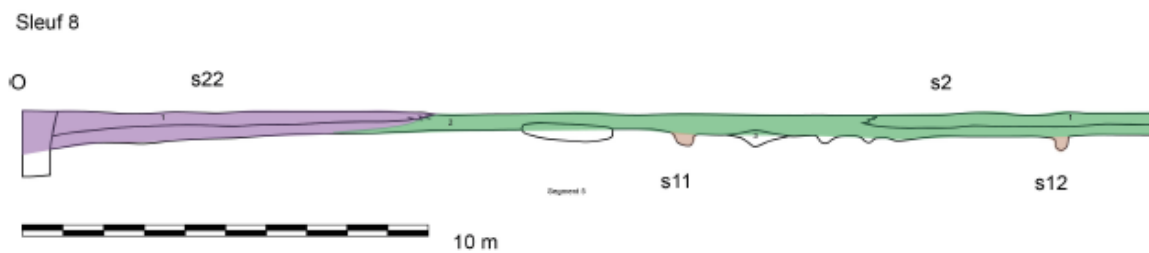

Figuur 14: Proefsleuvenplan Veurne Groene Wig. Sleuven 8, 9 en 10 vallen samen met het huidige projectgebied en zijn aangeduid met rode contour. (Bron: Boncquet, T. e.a. p.34).

Sleuf 8

Sleuf 8 werd aangelegd in O-W richting, haaks op de saillant van de ravelijn. Wat betreft het meest westelijke gedeelte van de proefsleuf konden in de stratigrafische opbouw een aantal ophogingspakketten geregistreerd worden die een duidelijk afhellend verloop vertonen, wat duidt op de overgang van het buitentalud van het glacis naar de buitengracht. Ter hoogte van het centrale gedeelte van de sleuf konden onder de ploeglaag nog enkele ophogingspakketten als restant van de hoofdwal herkend worden. Plaatselijk werden twee kleine kuilen vastgesteld (S11 en S12). In hoeverre deze kuilen als paalkuilen te interpreteren zijn is niet duidelijk. In het vullingspakket van S11 kwam een kleine hoeveelheid vermengd aardewerk aan het licht, dat globaal te dateren is tussen de 10de en 13de eeuw.

Figuur 15: Sleuf 8 - overgang glacis naar hoofdwal. Ter hoogte van de hoofdwal werden twee kuilen vastgesteld. (Bron: Boncquet, T. 2010. P.59.)

Sleuf 9

Sleuf 9 werd aangelegd in O-W richting, ter hoogte van het grachtsegment gelegen tussen de open keel (rugzijde) van de ravelijn en de eigenlijke hoofdwal of stadsmuur (courtine), onmiddellijk ten zuiden van de brug die de ravelijn verbond met de hoofdwal of stadsmuur. Het stratigrafisch onderzoek bracht een complexe opeenvolging van minstens 4 verschillende grachtaanlegfasen aan het licht. Gracht S13 kan als de oudste fase bestempeld worden. In doorsnede vertoont de gracht een min of meer trogvormig profiel. De grachtbreedte bedroeg ca. 7,5m; de diepte ca. 2,5m t.o.v. het huidige maaiveld (1,92m TAW). In het onderste donkerbruine organische afzettingspakket werden enkele scherven aangetroffen, die slechts een algemene datering in de 13de of 14de eeuw toelaten. In het bovenste opvullingspakket werden tevens enkele scherven aangetroffen, die ook hier slechts een datering in de 13de of 14de eeuw toelaten.¹

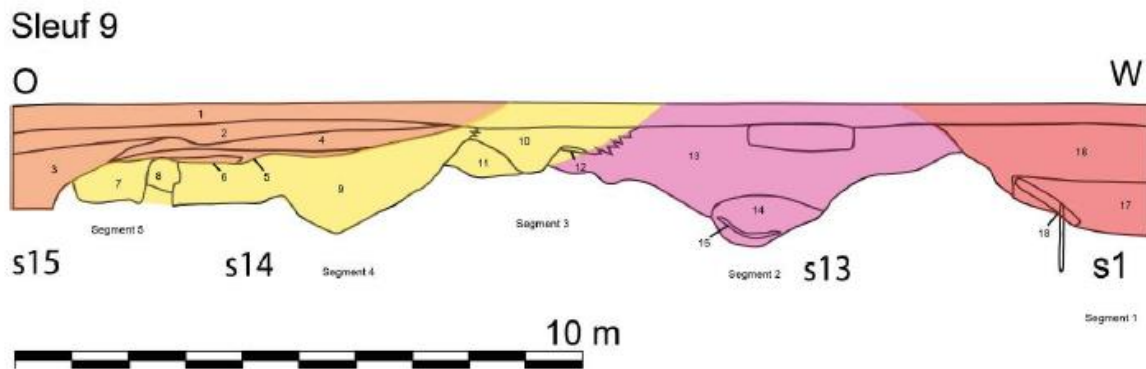
In een volgende fase wordt in oostelijke richting een tweede gracht (S14) aangelegd, die deels doorheen de oostelijke grachtaanzet van S13 snijdt. In profiel vertoont de gracht aan de westzijde een schuine insnijding, terwijl aan de oostzijde een opvallend hoger gelegen vlak banket is voorzien met een steile insnijding aan de oostzijde. De gracht had een breedte van ca. 7m en een maximale diepte van ca. 2,3m onder het huidige maaiveld (2,12m TAW). In een derde fase werd nog meer oostwaarts een derde gracht aangelegd (S15), die tevens deels doorheen de oostelijke grachtaanzet van S14 snijdt. Omwille van de aanwezigheid van private tuinen kon dit gedeelte niet verder onderzocht worden. Wat het westelijke gedeelte van de sleuf betreft, werd vastgesteld dat gracht S13 ter hoogte van de westelijke grachtaanzet werd doorsneden door een andere grachtfase. Door de aanwezigheid van het voetbalplein kon slechts de oostelijke aanzet van deze gracht geregistreerd worden. Waarschijnlijk kan deze grachtfase geïnterpreteerd worden als de aanzet van de hoofdgracht.²

¹ Boncquet, T. e.a..2010. p. 61.

² Op. cit. p.62.

Interessant was het aantreffen van een goed bewaard gedeelte van een omgevallen beschoeiing, bestaande uit in elkaar gevlochten wilgentakken, die tegenaan de oostelijke grachtaanzet was blijven liggen. In welke context de beschoeiing moet gesitueerd worden, is onduidelijk. Mogelijk moet deze in verband gebracht worden met de nabijgelegen ravelijn, waar zich ongetwijfeld op het wallichaam dergelijke infrastructuur zal bevonden hebben. Een verticaal ingedreven houten paal, die onderzocht kon worden tot op 1,57m TAW, kan mogelijk in verband gebracht worden met de toegangsbrug tussen de ravelijn en de hoofdwal of stadsmuur.

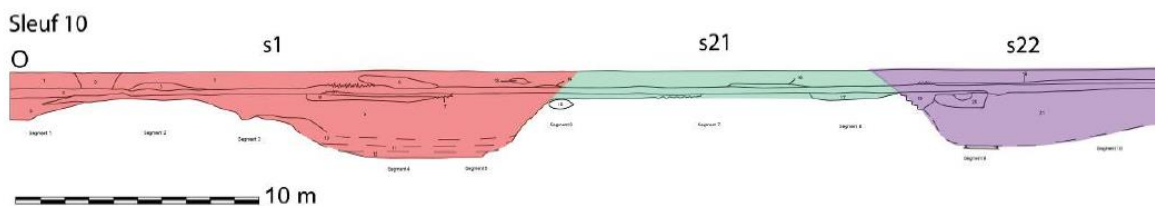

Figuur 16: De vier aanlegfases van de gracht (Bron: Boncquet, T. 2010. P.61.)

Sleuf 10

Sleuf 10 werd aangelegd in O-W richting, ter hoogte van de hoofdgracht (S1), de zuidelijke hoek van de zuidflank van de ravelijn (S21), de ravelijnsgracht (S22) en de hoofdwal (S2) tot net aan het glacis.

In het meest oostelijke gedeelte van de sleuf kon in de stratigrafische opbouw van het profiel duidelijk de hoofdgracht (S1) met centrale verdieping aangetoond worden. Het verdiepte grachtgedeelte bleek aangelegd tot net boven het veen met een diepte van maximaal ca. 3,5 m onder het huidige maaiveld (0,05m TAW) en een breedte van ca. 14,5m ter hoogte van de grachtinsnijding. In het opvullingspakket gelegen op de grachtinsnijding kwamen enkele aardewerkfragmenten aan het licht, onder meer een fragment van een zalfpot in Rijnlants steengoed, dat kan gedateerd worden in de 16de of 17de eeuw.

Figuur 17: Aanzet van de hoofdgracht (S1) en de ravelijnsgracht (S22), met daartussen het walrestant van de ravelijn (S21)

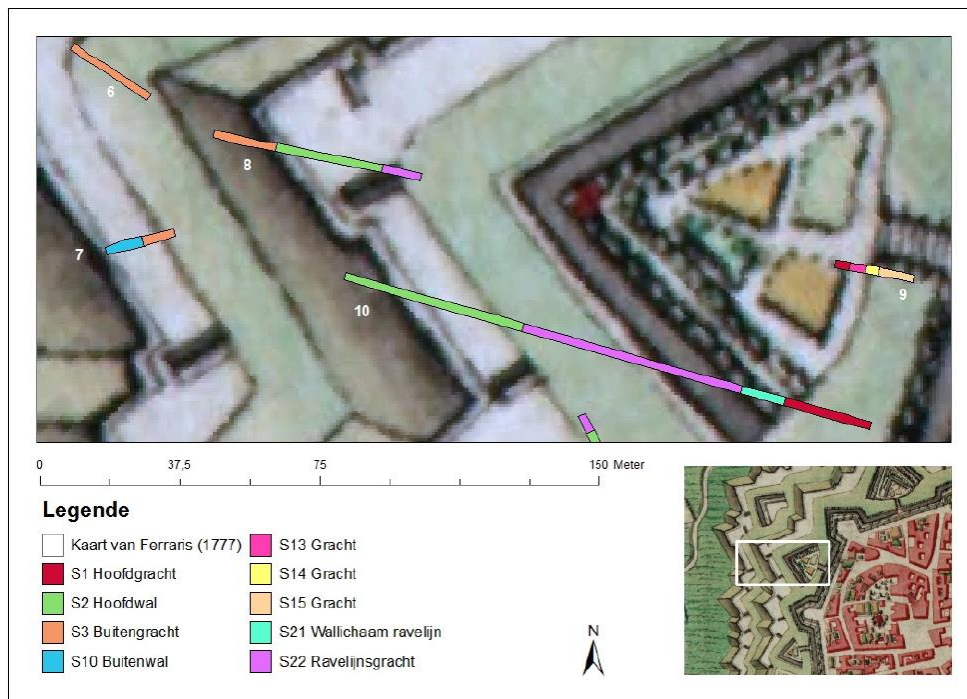
Ter hoogte van de zuidelijke ravelijnhoek is een opvallende verhoging van de gracht merkbaar, over een breedte van ca. 15m. Dit is het gevolg van het aansnijden van de schuine taludaanzet, dus een minder diepe grachtaanleg, van het wallichaam van de ravelijn (S21). De horizontale stratigrafie van de ophogingspakketten aangelegd op de natuurlijke bodem wijst op de aanwezigheid van de genivelleerde wal van de ravelijn.

Vorbij de ravelijnhoek snijdt de ravelijnsgracht (S22) vrij diep de natuurlijke bodem in. Deze gracht kon over een breedte van ca. 63m gevolgd worden. De gracht heeft geen vlak verloop: het betreft een vrij ondiepe gracht, die ter hoogte van de aanzet van het binnentalud van de hoofdwal (S2) plaatselijk dieper insnijdt in de bodem.

In de opvulling van één van de bovenste opvullingspakketten kwamen enkele scherven aan het licht. Het betreft o.a. een randscherf van een teil, te dateren in de 16de of 17de eeuw. Ten westen kan de aanzet van het binnentalud herkend worden in het geleidelijk hellend verloop van de ophogingspakketten. In het uiterst westelijke gedeelte van de sleuf kon opnieuw een geleidelijk afhellend verloop van de stratigrafische pakketten waargenomen worden. Mogelijk kunnen deze in verband gebracht worden met de overgang van de wal naar het lager gelegen glacis.³

Conclusie:

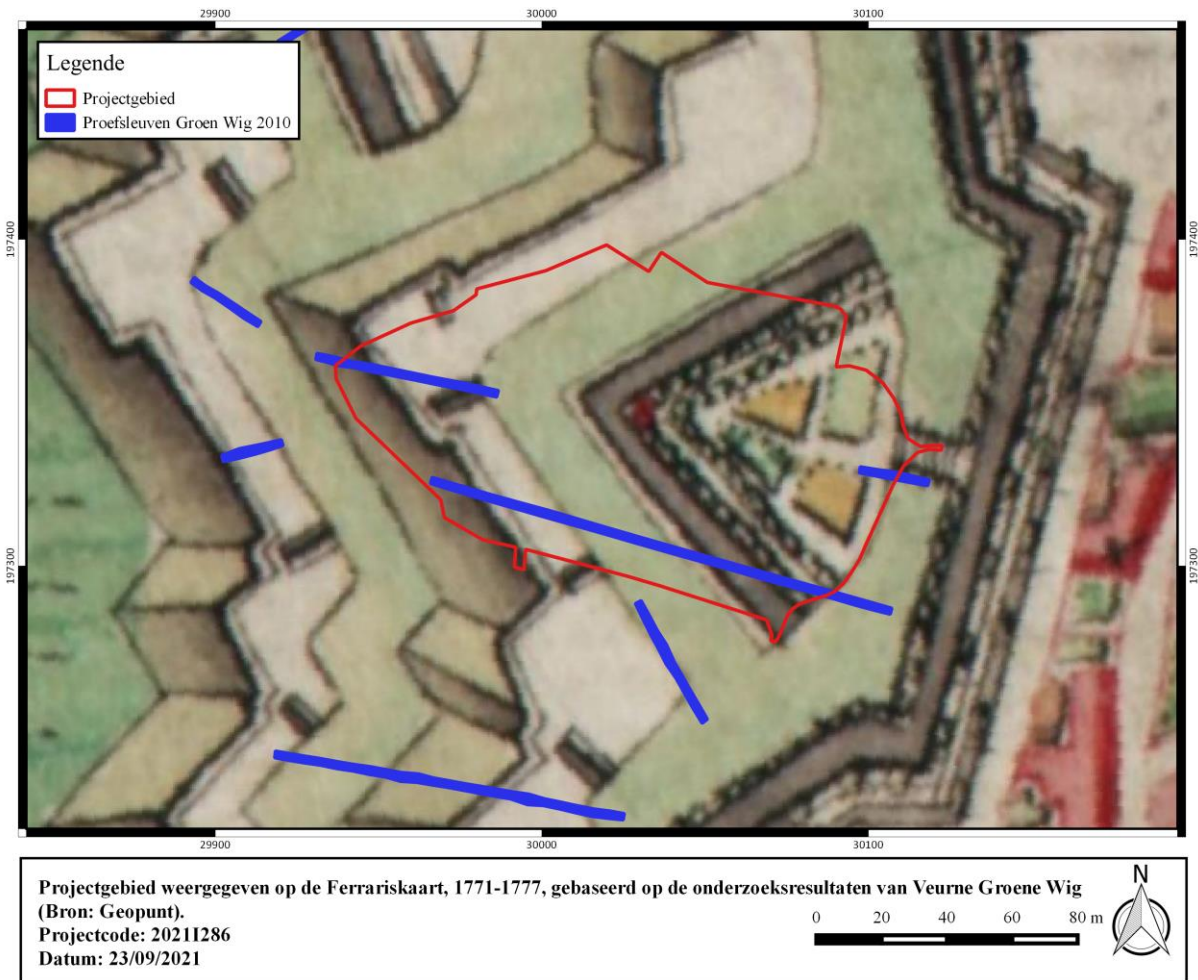
Op basis van de opgravingsresultaten kon het huidig projectgebied vrij nauwkeurig geprojecteerd worden op de Ferrariskaart. Op basis van de resultaten uit sleuf 9 moet de ravelijn waarschijnlijk nog iets westelijker gesitueerd worden. De ravelijn valt bijna in zijn geheel binnen de projectgrenzen. Van west naar oost snijdt het plangebied het glacis, de bedekte weg met palissade, de binnengracht, en de ravelijn zelf aan. Uit de profielen en informatie van het reeds uitgevoerde onderzoek kan afgeleid worden dat de bouwvoor ter hoogte van het onderzoeksgebied een dikte heeft van ca. 40 tot 50 cm.

Figuur 18: Proefsleuven 6-10, geprojecteerd op de kaart van Ferraris (Bron: Boncquet, T. 2010, p. 65).

³ Boncquet, T. e.a..2010.

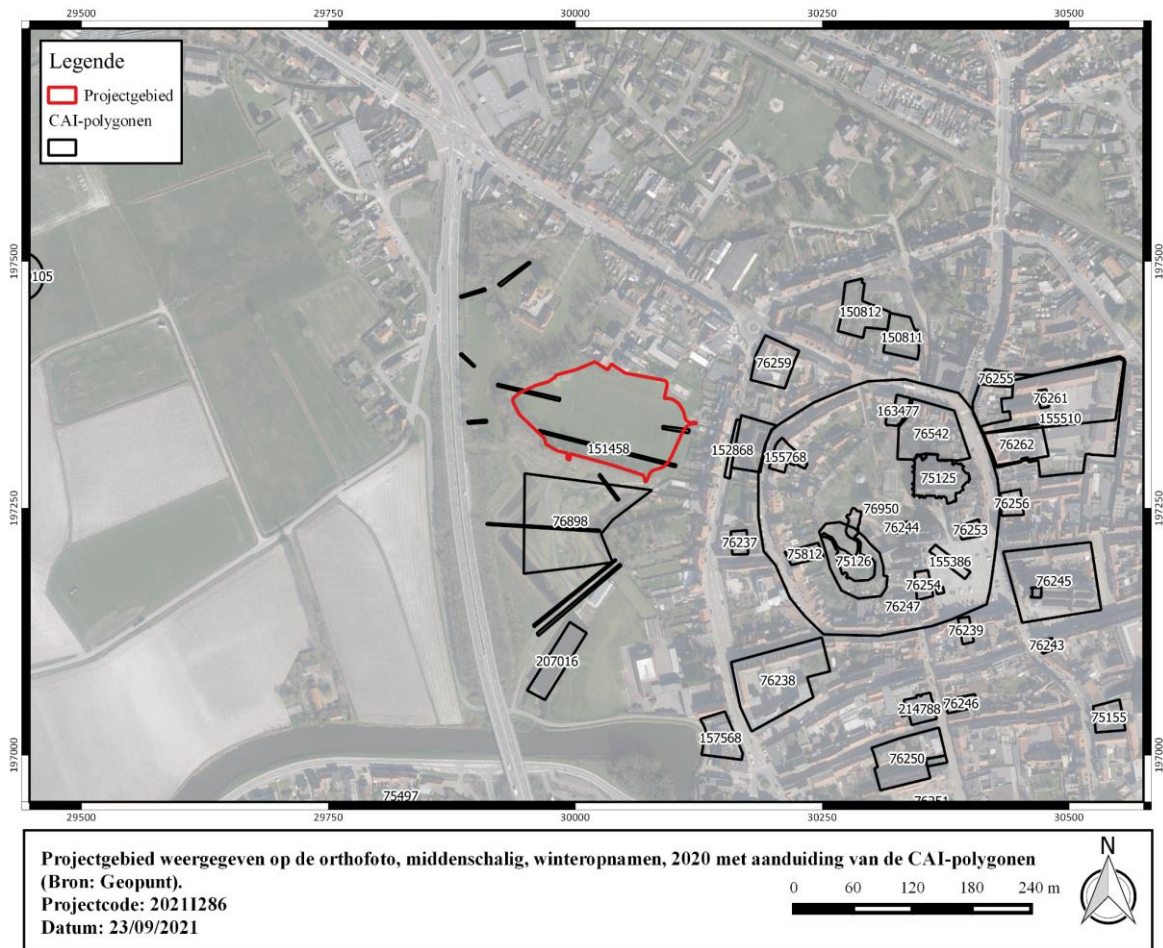

Figuur 19: Projectgebied geprojecteerd op de Ferrariskaart, 1771-1777, gebaseerd op de onderzoeksresultaten van Veurne Groene Wig (Bron: Geopunt).

Tevens aan het Vaubanpark werd in 2013 een opgraving uitgevoerd naar aanleiding van de realisatie van een kajakpoloveld. Hierbij werd de 17^e-eeuwse buitengracht van de Vaubanversterking aangesneden. Deze was opgevuld in verschillende fasen. (ID 207016)

Aan de Dehaenelaan werden in 2011 de funderingen aangetroffen in gele baksteen van twee halfcirkelvormige baksteenstructuren, te interpreteren als de basis van twee flankeertorens (vermoedelijk een deel van de Duinkerkse poort). Deze konden gedateerd worden in het eind van de 14^e eeuw. (ID 157568)

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2020 met aanduiding van de CAI-polygonen (Bron: Geopunt).

1.4.3.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

Hieronder wordt de ontwikkeling van Veurne toegelicht van pre-stedelijke kern tot de huidige stad. Onderstaande historische beschrijving is een synthese van een uitvoerige studie van de hand van Alexander Lehouck, wetenschappelijk medewerker van het Museum Ter Duinen in Koksijde.⁴

Veurne is gelegen in de kustvlakte. De bewoningsgeschiedenis van de kustvlakte verloopt min of meer parallel met de impact van de zee op het cultuurland. Gedurende het eerste millennium van onze tijdsrekening bestaat de kustvlakte uit een dynamisch landschap met overwegend slikken en schorren. De basis van deze dynamische landschappen moet gezocht worden bij de voortdurende relatieve zeespiegelstijging, de invloed van de getijden en het sedimentaanbod van de Noordzee. De slikken werden bij vloed overspoeld met zeewater, terwijl de schorren slechts overstroonden bij extreem hoge waterstand. Het wadgebied werd doorsneden door getijdengeulen die zorgden voor een voortdurende herwerking van de wadsedimenten. De zeespiegelstijging hangt ook nauw samen met het ontstaan van zoetwatermoerassen waarin veengroei ontwikkelde. In de kustvlakte werd door de mens aan veenontginning gedaan. Over de schaal van de ontginningen is niets met zekerheid gekend. Het staat vast dat er aan veenspitten werd gedaan om zich van brandstof te voorzien voor zoutoventjes. Zo kennen we onder meer ten noordoosten van de huidige stad Veurne (langs de Conterdijk) een zoutziederij uit de late IJzertijd (Midden/Laat- La Tène- periode; ca. 200 v.C. – 50 n. C.). Uit het geologisch onderzoek blijkt dat de site ingeplant werd op de (rechter?)oever van een getijdengeul. Een gelijkaardige verwachting geldt voor het huidige plangebied.

Ook Romeinse bewoning is vaak aan de oevers van geulen te situeren. Dit zou ook het geval zijn voor twee gekende sites rondom Veurne, waar op grondgebied van vooroorlogse veenderijen ten noordwesten en ten noordoosten van het stadscentrum enkele grafgraven aangetroffen werden in een veenlaag. Er zijn ook aanwijzingen voor begravingen. De Romeinse sites kunnen aan de hand van het aardewerk omstreeks het einde van de 2^e-3^e eeuw geplaatst worden en waren vermoedelijk van tijdelijke aard.

Gedurende de vroege middeleeuwen transformeerde het landschap geleidelijk aan tot zoutweiden. Er zijn weinig archeologische vondsten gekend. Men weet onder meer dat de zoutweiden systematisch door de mens ingenomen werden als schaapsweide, wat in se weinig archeologische sporen met zich mee brengt.

Hoewel sporen van bewoning in de Karolingische tijd totnogtoe gering zijn, bestaat het vermoeden dat de regio intens bewoond was. Uit teksten bleek dat de reeds vermelde schapenweiden gelegen waren in overstroomd gebied, *matrisci* genaamd. Deze term komt achter het IJzerbekken niet voor wat mogelijk wijst op het feit dat het overstromingsgevaar in de regio verdwenen was. Deze these wordt ondersteund door de vroegste nederzettingstoponiemen die ook dan voor het eerst voorkomen. De naam Veurne komt voor het eerst in geschreven bronnen voor in 877 als *Furnis/Furna*, wat etymologisch neerkomt op 'voor' of 'geul'. Om wat voor nederzetting het ging is niet gekend. In de binnenstad van Veurne zijn slechts zeer sporadisch vondsten geattesteerd, die geen samenhangend verhaal voortbrengen. Toekomstig archeologisch onderzoek kan deze kennislacune mogelijk invullen.

Dankzij archeologisch en historisch onderzoek zijn voor Veurne al heel wat aanwijzingen gekend voor de oprichting van een vroege versterking die kadert binnen de *castella recens facta*-gordel. Van Werveke wees onder meer op het bestaan van 12de eeuwse oorkonden, waarin de

---

⁴ Lehouck, A. 2003. Ontstaan en groei van de stad Veurne: een archo-topografische benadering, in: Infoblad Westvlaamse Gidsenkring, jaargang 39: pp.1-19.

St.-Walburgaparochie als binaburgh of "binnen de burg" wordt omschreven en de St.-Niklaasparochie als butanburgh of "buiten de burg". Littekens in het stratenpatroon, afgebakend door de Noordstraat, de Pannestraat, de Zwarte Nonnestraat en de Vleeshouwerstraat wijzen op een circulaire versterking met omschreven diameter van om en bij de 240 m. Vergelijking met de Zeeuwse burgen leert ons dat er een kruisend stratenpatroon was met vier toegangen. De westelijke en noordelijke toegangen zijn respectievelijk met het Citerne- en Witte Kanunnikenstraatje nog bewaard gebleven. Het tracé van de "oude Ooststraat" is nog volledig te reconstrueren dankzij relicten aangetroffen op het kadasterplan en in de bestaande bebouwing. De Zuidstraat ligt in het verlengde van de vierde toegang. Ondanks de vele aanwijzingen zijn er nog steeds veel onbeantwoorde vragen omtrent het fysiologisch kader en de datering.

Veurne is gelegen in het toenmalige inbraakgebied van het Veurnse Gat, een westelijke zijtak van de Avekapellegeul, waarvan het verloop nog niet exact gekend is. Op verschillende plaatsen zijn bij archeologische opgravingen de zandige oeverwalafzettingen dan ook aangetroffen. Sommigen menen dat Veurne gelegen was op een eiland, wat bijgevolg betekent dat de getijdengeul nog gedeeltelijk actief was op het tijdstip van de inplanting van een bewoningskern. Inzichten in het precieze verloop van de verzande geul en de vorming van oeverwalafzettingen kunnen belangrijk zijn bij de lokalisatie van de prestedelijke nederzetting. Er zijn twee veronderstellingen: ofwel bevindt deze prestedelijke nederzetting zich aan de voet (ten oosten) van de burg, ofwel dient deze gesitueerd te worden ruim ten noorden. In het oostelijk deel van de stad, ten oosten van de burg en ten noorden van de Carme-rivier (bedding in het verloop van de Oude Beestemarkt en de Nieuwstraat), is een terp vastgesteld over een areaal van ruim 4 hectare. Het staat vrijwel vast dat in dit areaal de eerste stedelijke kern tot ontwikkeling kwam. Of deze kern voor of na het burgterrein is ontwikkeld staat niet vast.

Gedurende de 10^e -11^e eeuw ontwikkelde Veurne zich tot een belangrijke plaats in de regio. Vermoedelijk hangt deze groei nauw samen met de textiel- en wolnijverheid in Vlaanderen. Een groot aantal schaaпshoeven of bercariae zijn namelijk gevestigd in het IJzerestuarium. Veurne wordt in de eerste helft van de 11^e eeuw als hoofdplaats gemaakt van de kasselrij. De burggraaf, als vertegenwoordiger van de graaf van Vlaanderen wordt voor het eerst vermeld in 1060 en zetelt op de burcht. Via het archeologisch traject zijn vanaf de 11^e eeuw op het burgterrein grote werken te volgen ter verbetering van het wooncomfort en voor de verdediging van de grafelijke residentie. Er wordt een kleine ovale ringwalversterking opgeworpen die vervolgens in (het tweede kwart van) de 12de eeuw als kern wordt gebruikt voor het aanaarden van de eerste motte. Belangrijke sporen van houten gebouwen op het burgterrein wijzen op een intensere bewoning. Ook buiten dit terrein werden huisstructuren aangetroffen. Het gaat om hutkommen die doorgaans gefundeerd waren op liggende grondbalken en wellicht houten wanden bevatten van staand blokwerk of liggende planken. De afdekking bestond uit lichte materialen, bijvoorbeeld stro. De meeste structuren deden wellicht dienst als woonstalhuis en waren niet zo groot.

In het noordelijk gedeelte van het burgterrein ontplooidde zich een kapittel van seculiere kanunniken. Allicht betreft dit een transformatie van de burchtkapel. Het kapittel wordt voor het eerst vermeld in 1095 en had aanvankelijk een zeer grote invloed in het monastieke leven en op het tiendenrecht. Kort nadien, in 1105, weten we dat er ook een Latijnse school wordt ingericht. In de 12e eeuw werd een monumentale Romaanse kerk in ijzerzandsteen gebouwd. Net buiten het burgterrein heeft zich wellicht al heel vroeg in de 12e eeuw een Tempelhof ingeplant. Samen met de St.-Niklaasabdij vormt het één van de eerste religieuze gemeenschappen buiten het terrein van de burg.

Rond het burgterrein hadden zich ondertussen twee afzonderlijke groeipolen onderscheiden. De eerste en belangrijkste kern situeert zich zoals reeds vermeld in het oostelijk stadsdeel, ten noorden van de Colme, rond de kerk van de Sint-Niklaasparochie. Hier ontwikkelde zich een kapittel dat een belangrijke concurrent zou worden voor het oude Sint-Walburgakapittel. Een tweede kern groeide in het zuidelijk stadsdeel, ten zuiden van de Colme, langs de zuidelijk invalsweg richting de burg. Vanaf de 12^e eeuw zijn er aanwijzingen waaruit blijkt dat Veurne zich als een Vlaamse stad ontplooit. De Veurnse gemeenschap zal een economisch belang weten te ontwikkelen dat de regio in zekere zin te buiten gaat. Veurne geniet van voorrechten op de jaarmarkten van Mesen en Ieper en wordt een tijd later ook lid van de Vlaamse Hanze op Londen. Toonaangevend is Veurne bij de Hanze niet, toch indien we een vergelijking maken met Diksmuide, die een veel groter aandeel had in de lakennijverheid. De vroegste vermeldingen van de marktplaatsen vinden we slechts terug op het einde van de 13de en de eerste helft van de 14de eeuw: het zijn de Houtmarct (1293) in het zuidelijke deel van de Noordstraat, de Paerdemarct (ca. 1330-1350) in de Pannestraat, de (Grote) maerct (ca. 1350) en de harinc- of vischmarct (ca. 1350) in het meest westelijke deel van de Ooststraat. Of het artisanale kwartier in een bepaalde zone van de stad was gevestigd, weten we eigenlijk niet. Artisanale bedrijvigheden zouden gevestigd zijn aan de Colme- rivier in het westelijk deel van de stad (huidige Oude Beestenmarkt), waar zeker medio de 13de eeuw de pottenbakkers en (voor het eerst vermeld) in de tweede helft 14de eeuw ook vollersambachten werkzaam zijn geweest.

In het begin van de 13^e eeuw wordt de eerste omwalling gebouwd. Het gaat om een eenvoudige versterking van opgeworpen aarde, vermoedelijk beschut met houten palissade en gracht. Vermoedelijk liep de contour van de versterking gelijk met dat van de latere Bourgondische versterking. In het handelscentrum en het noorden van de *nordstraete* waren grote stenen woonhuizen ingeplant. Via bouwhistorisch onderzoek zijn momenteel 16 structuren herkend, waarvan de meeste niet ouder zijn dan naar het einde van de 13de eeuw toe. Ook de religieuze instellingen nemen toe gedurende de 13^e eeuw. In de 15^e eeuw was er een recessie.

De overgang van het einde van de late Middeleeuwen naar de Nieuwe tijden is zeer duidelijk omdat de stad evolueert vanuit een vrij rustige periode met weinig economische activiteit naar een gouden halve eeuw in de eerste helft van de 17^e eeuw. De 16^e eeuw is een eeuw van oorlogen, geweld en economische recessie. De stedelijke overheidsinstellingen gaan in 1586 fusioneren met de kasselrij waardoor Veurne mee kan profiteren van de inkomsten van het platteland. Dit extra kapitaal wordt aangewend om grote bouwwerken op poten te zetten om de vervallen stad terug op te bouwen tot een rijk en levendig centrum. Het gebouwenpatrimonium uit die periode laat zich kennen door de fraaie gevels in Vlaamse Renaissance, een nieuwe stijl ontwikkeld in de tweede helft van de 16de eeuw.

De tweede helft van de 17de eeuw is gespannen omwille van oorlogen tussen Spanje en Frankrijk. De nog laat-middeleeuwse verdedigingsmuur wordt strategisch niet erg hoog geschat en wordt onder de slopershamer gezet, maar maarschalk de Vauban komt op die stappen terug en schakelt Veurne in zijn verdedigingslinie in. De vestingbouw van 1691-1701 wijzigt de verdediging drastisch en wist daarbij ook definitief tal van oude bewoningssporen uit op het terrein rondom de stad. Na het slopen van de vesting in 1783 zal Veurne zich pas halfweg de 19de eeuw buiten zijn middeleeuwse stedelijke begrenzing begeven.

1.4.3.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

In 2011 werd door Wackenier Willem een uitvoerige studie opgesteld met een archeo-historische analyse van de vestingen van Veurne. Deze studie werd gebruikt als basis voor onderstaande historisch-cartografische bespreking van het plangebied.⁵

In het begin van de 13^e eeuw krijgt de stad haar 1^e omwalling. De stadsomwalling kwam er in de eerste plaats door de toenemende politieke spanning tussen het rijke graafschap Vlaanderen en het Franse koninkrijk enerzijds, en tussen Frankrijk en Engeland anderzijds. Tijdens het Frans-Vlaams conflict in 1213-1214 werd het *Westland* op aandringen van de graaf in allerijl in staat van verdediging gebracht. Dit waren de steden Diksmuide, Ieper, Lo en Veurne.⁶

Deze eerste versterking was relatief eenvoudig van opzet. Het ging om een aarden wal voorafgegaan door een enkele of dubbele natte gracht. Aan de ingangen verschenen de eerste poorttorens, eerst van hout en later van steen. De poortdoorgang bestond uit een ophaalbrug met een valhekken. Het tracé van de Veurnse omwalling is nu nog te volgen in het stratenpatroon van de Daniel de Haenelaan, Peter Benoitlaan, Lindendreef, Karel Coggelaan, Oude Vestingstraat en de Astridlaan. Bij studie van dit stratenpatroon komen 6 landpoorten en 2 waterpoorten op de Colme naar voren.

---

⁵ Wackenier, W. 2011:

⁶ J. Termote, 2000, p. 80

Figuur 21: Reconstructie met aanduiding van de eerste stadsverdediging (IV), overgenomen uit Termote, J. 1993, p.19.

Na de opstand van Kust-Vlaanderen (1323-1328) verscheen aan de Oostpoort een nieuwe dwangburcht.⁷ Deze kwam er op initiatief van de graaf om opstandige stedelingen in bedwang te houden.

Eind 14de eeuw grijpt een nieuwe drastische wijziging van de versterkingen plaats en dit als antwoord op de sterk geëvolueerde vestingbouw. De introductie van het kanon maakt de bouw van hoge en dikke muren tot noodzaak.⁸

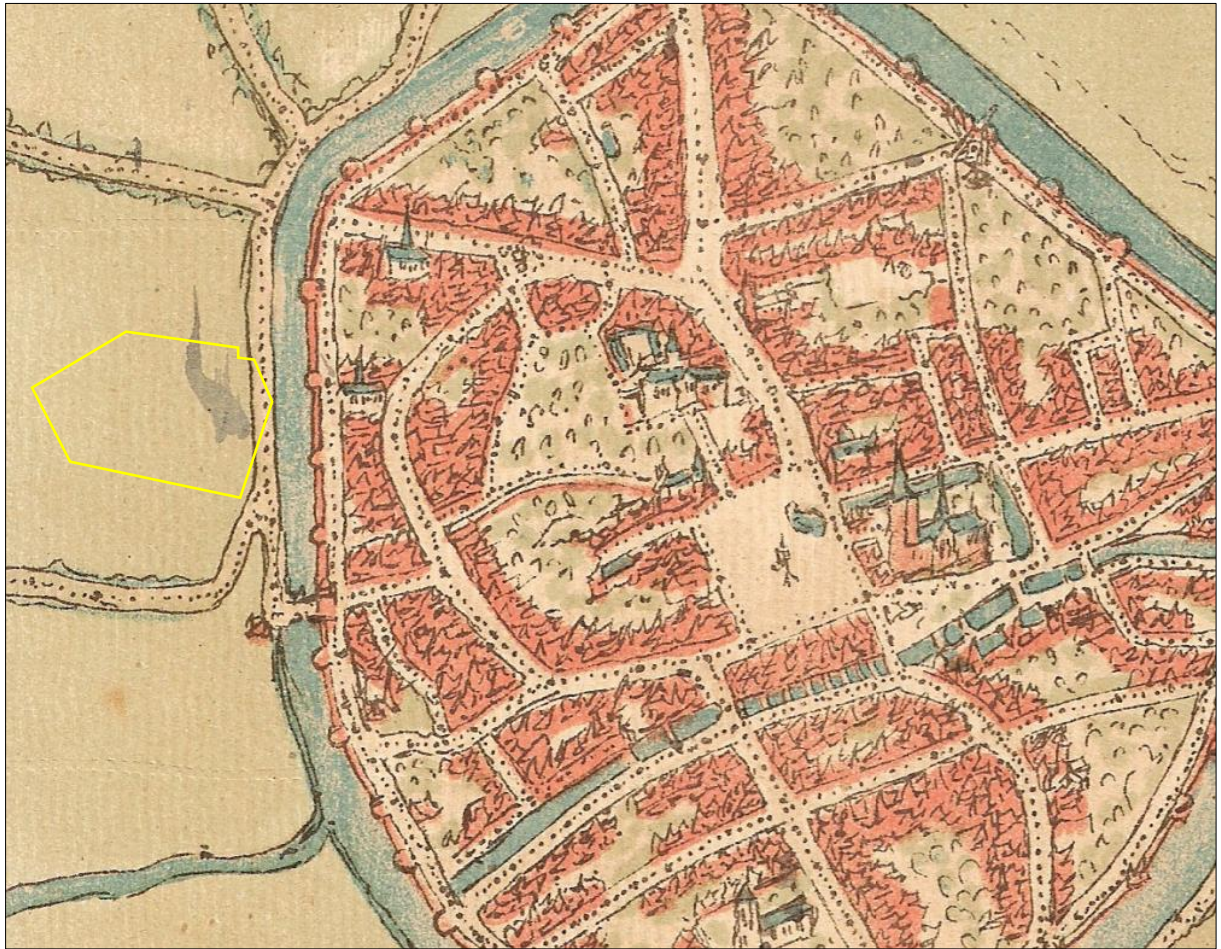
De fortificatie van Veurne werd tussen 1388 en 1413 aangevuld met een bakstenen ommuring uitgerust met 33 halftorens, 4 stadspoorten en 2 waterpoorten. Deze grootschalige werken werden deels gefinancierd door de stad maar tevens door de kasselrij en de kerkelijke instellingen.⁹

⁷ Deze opstand van boeren en stedelingen brak uit in 1323 als reactie op een belastingsverhoging door de graaf van Vlaanderen in opdracht van de Franse koning. De oproer eindigt in 1328 met de slag bij Kassel waarbij ook boerenleider Zannekin uit Veurne-Ambacht sneuvelt.

⁸ E. De Maesschalk, 2002, p. 26

⁹ J. Termote, 1989, pp. 18-19

Op de kaart van Deventer zijn de 4 stadspoorten en 33 halftorens van de Bourgonische versterking duidelijk waar te nemen. Het plangebied situeert zich buiten de stadsomwalling. Het oostelijk terreindeel snijdt mogelijk een wegenis aan die langsheen de stadsgracht loopt.

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op de Deventerkaart, ca. 1560 (Bron: NGI Cartesius).

Door de opkomst van de zware artillerie aan het begin van de 16^e eeuw was de vestingbouw aan een volledige herziening toe. Het nieuwe fortificatiesysteem moest bescherming bieden tegen het vijandelijk geschut alsook een optimale opstelling van de eigen kanonnen garanderen. De oplossing kwam uit Italië met de pentagonale gebastioneerde vesting, die vanaf 1530 vast vorm kreeg. Deze waren opgetrokken uit een aarden talud, later werden de taluds bekleed met gemetselde bakstenen om erosie tegen te gaan. Gelijkijdig ontstond ook het Oud-Nederlandse systeem dat in onze lage waterrijke omgeving werd toegepast. Het systeem bevatte aarden wallen en brede natte grachten, waarbij ook het wapen van systematische inundaties werd geïntroduceerd.

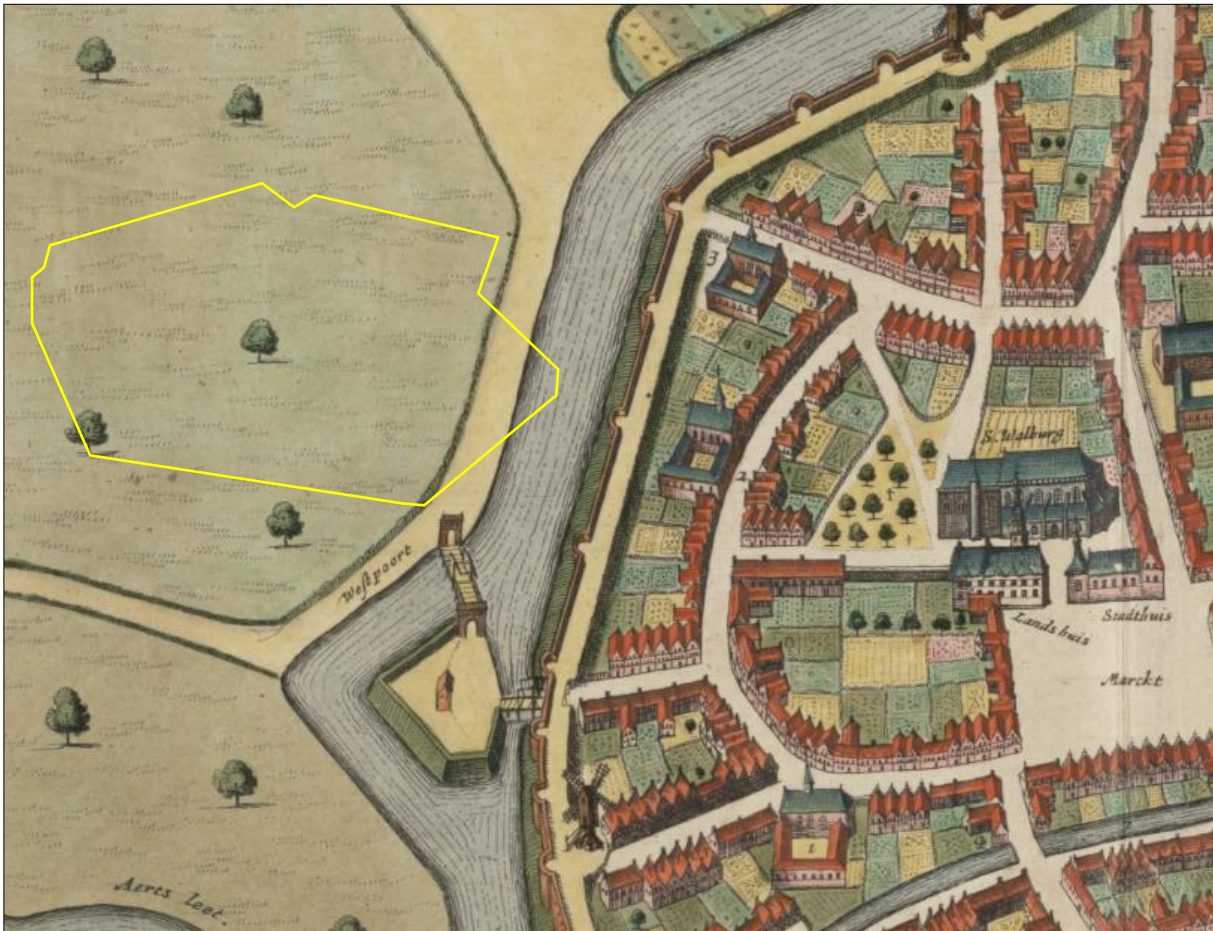
Toen onder Filips II (1555-1598) de strijd zich verplaatste van de grenzen met Frankrijk naar de steden werd het bastionsysteem verder verfijnd en gesystematiseerd.¹⁰ Frankrijk vormde na 1544 voorlopig geen bedreiging meer. De bedreiging zou nu van binnenuit komen als gevolg van de strikte centralisatiepolitiek ingezet onder keizer Karel, de economische crisis en de nieuwe religieuze hervormingsbeweging. De gespannen toestand escaleerde in 1566 met het uitbreken van de Beeldenstorm.

¹⁰ P. Martens, 2002, p. 106

De Spaanse repressie die een militaire weerklank vond met de komst van de hertog van Alva naar de Lage Landen, luidde het begin in van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). De Westhoek veranderde decennialang in een oorlogsgebied. Naast de noodzakelijke onderhoudswerken voorzagen men ook de bouw van *drije bollewercken*. Deze kwamen er voor de Zuidpoort, Westpoort en Noordpoort. Ook het oude bolwerk voor de Westpoort werd in 1581 vervangen door een moderne ravelijn. Deze ravelijn is duidelijk zichtbaar op het plan in Sanderus' *Flandria Illustrata* uit 1640. Het plangebied situeert zich precies ten noorden van deze ravelijn. Het oostelijk terreindeel valt samen met de stadsgracht, het westelijk terreindeel met een weginis en graszone.

Figuur 23: Projectgebied bij benadering weergegeven op de Sanderuskaart, 1640 (Bron: NGI Cartesius).

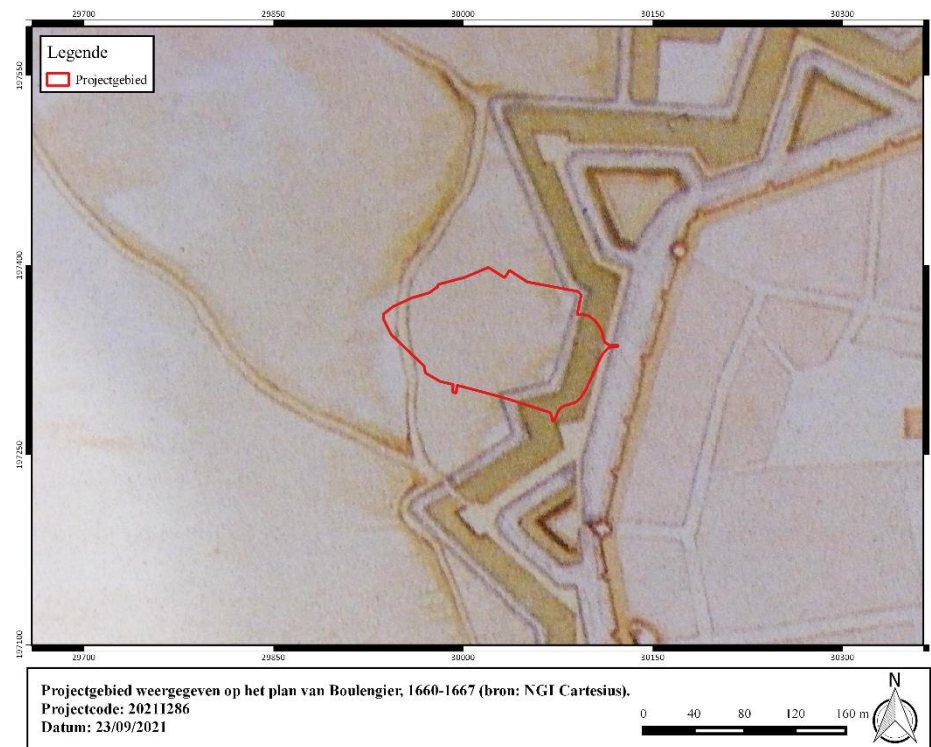
De Westhoeksteden zullen in het voorjaar van 1583 één voor één ingenomen worden. Nieuwpoort, Diksmuide en Veurne hadden zich zonder slag of stoot overgegeven. Kort na de Spaanse inname van Veurne werd een garnizoen bestaande uit 3 compagnieën infanteristen gelegerd in de stad. Deze dwongen het stads- en kasselrijbestuur om op hun kosten de ravelijn van de Oostpoort in te richten tot citadel of dwangburcht voor de Spaanse troepen. De verbouwingswerken startten rond het najaar van 1583. Elf maanden later werden de wapens en munitie van de stad naar de citadel gebracht die voortaan zou bewaakt worden door een garnizoen bestaande uit 1 compagnie infanteristen. Juan Arias werd de 1ste *Casteleyn der Reducto*. Op de Sanderuskaart zien we inderdaad dat de ravelijn van de Oostpoort het meest uitgebouwd werd en van verschillende gebouwen was voorzien.¹¹

¹¹ P. Heindrycx, 1853, band 3 p. 187

Op 7 september 1646 wordt Veurne een 1ste maal veroverd door Franse strijdkrachten onder leiding van de hertog van Edingen. De Veurnse verdediging bleek niet opgewassen tegen het 40.000 man sterke Franse leger. Kort na de Franse verovering van de stad wordt de verdediging in sneltempo verbeterd. De nieuwe verdedigingswerken werden opgetrokken uit aarde en bestonden uit 3 ravelijnen, waarvan 2 voor de noordwestelijke en 1 voor de noordoostelijke sector van de middeleeuwse stadsmuur.¹² Hierop volgt een dubbele enveloppe telkens doorbroken door de Duinkerkevaart, de Colmegracht, de Lovaart en de Nieuwpoortvaart. De buitenste enveloppe is regelmatiger van vorm. Voor de ravelijn van de Oostpoort is tevens een hoornwerk voorzien. Een 2de hoornwerk ligt voor de nieuwe noordwestelijke ravelijnen en is vrij onregelmatig van vorm.

Uit deze periode is een cartografische bron voorhanden: de zgn. kaart van Boulengier. De Spaanse ingenieur Jean Boulengier was vanaf 1647 in dienst maar werd pas ingenieur vanaf 1652/53. Op basis van deze beperkte gegevens zijn 2 dateringen van deze kaart mogelijk: de periode 1651-1658 of na de Vrede van de Pyreneeën vanaf 1660 tot de Vrede van Aken van 1667 (zie verder). Johan Termote is in zijn artikel eerder geneigd de 2de datering te aanvaarden.¹³

Het plangebied situeert zich volgens het plan van Boulengier deels buiten de stadsversterking, deels ter hoogte van een bedekte weg, deels ter hoogte van een droge gracht. Het westelijk terreindeel snijdt een weg aan.

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op het plan Boulengier , vermoedelijk 1660-1667? (Bron: NGI Cartesius).

In april 1672 verklaarde Lodewijk XIV, ditmaal samen met Engeland, de oorlog aan de Republiek der Verenigde Provinciën. Hoewel Veurne buiten het nieuwe strijdtonel lag, ondervond men in de streek wel de weerklank van de oorlog. Zo kwam het af en toe tot

¹² J. Termote, 2006, pp. 40-41

¹³ Ibidem, p. 44

incidenten tussen Hollandse troepen, die uit waren op contributie, en Franse soldaten. De Franse successen in de Republiek leidden bij het Franse hof tot de overtuiging dat de strategische waarde van de vroegere enclaves, waaronder Veurne, nihil was geworden. Eind februari 1673 worden een groot aantal arbeiders en pioniers uit de kasselrij Bergues, Bourbourg en Veurne gerekruteerd om de buitenwerken en de laatmiddeleeuwse stadsmuur af te breken. Reeds in 1678 stelde Vauban voor om Veurne op te nemen in de vestingenlinie.¹⁴ Ook maarschalk d'Humières bepleitte in een brief naar Louvois de versterking van Veurne. Toch zou het nog tot oktober 1691 duren vooraleer Lodewijk XIV beslist om van Veurne opnieuw een vestingstad te maken.¹⁵

In september 1692 wordt Veurne onverwacht ingenomen door Hollandse troepen. De bevelhebber graaf van Noyelles geeft onmiddellijk het bevel de stad te versterken en laat hiervoor in de volgende maanden 1000 pioniers inzetten en vraagt 50 *coordebacken* (kruiwagens?) en 20 paarden te leveren. Het belang van de vesting aan het einde van de 17de eeuw is duidelijk weer toegenomen. Het oorspronkelijke Hollandse ontwerp kennen we dankzij een tekening bewaard in het Krijgsarchief van Stockholm dat naderhand ook gepubliceerd werd op het internet.¹⁶ De geplande versterking bestaat uit een nieuwe courtine waarin de resten van enkele oudere bastions en middeleeuwse torens zijn opgenomen en een reeks van 9 ravelijnen voorafgegaan door een bedekte weg met glacis. Aan de Zuidpoort wordt een klein hoornwerk gepland. Ter hoogte van het projectgebied is in deze periode voor het eerst de ravelijn waar te nemen die werd aangesneden bij het archeologisch onderzoek Veurne Groene Wig.

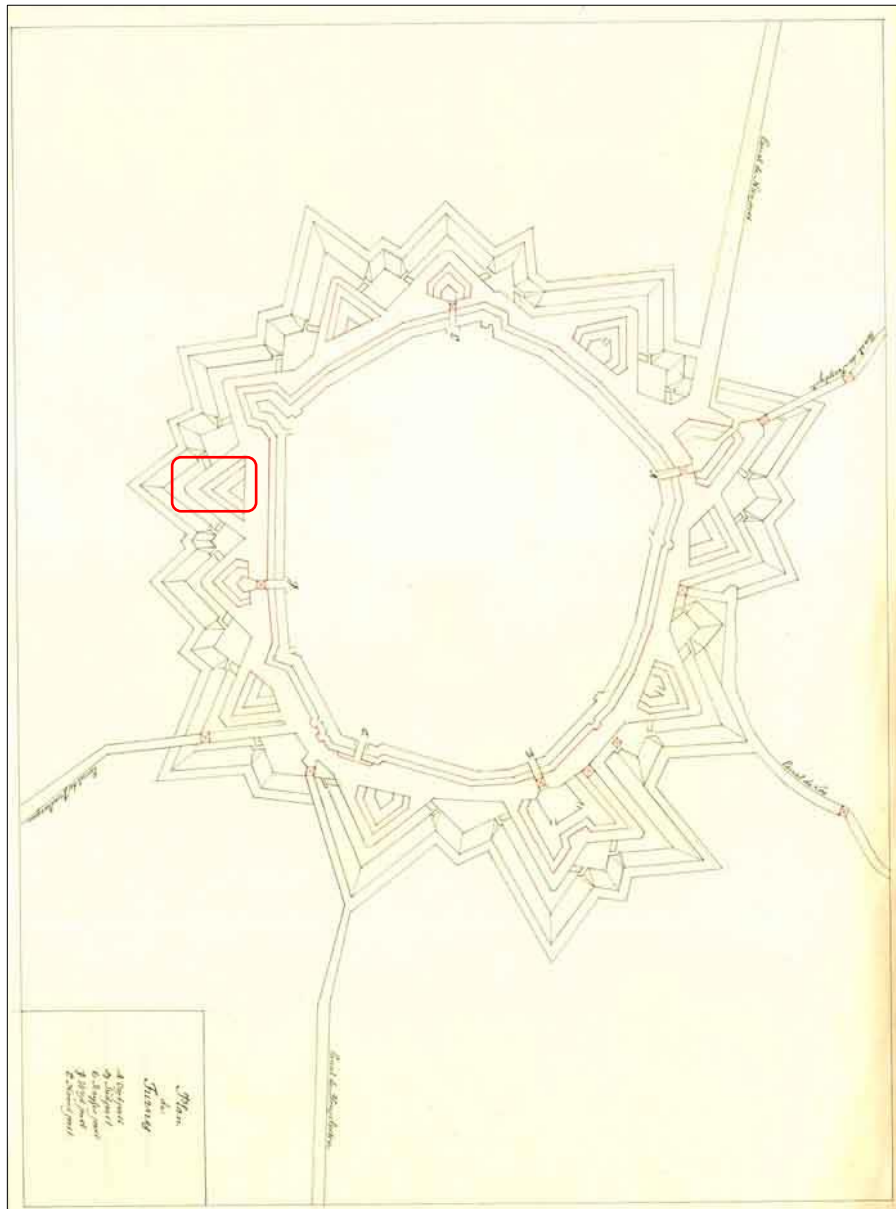
---

¹⁴ E. De Pauw, 1986, hoofdstuk VII p. 2

¹⁵ Ibidem, hoofdstuk VIII p. 9

Figuur 25: Ontwerptekening van de vesting Veurne eind 1692 (Bron: <http://www.statensarkiv.se>)

De Hollandse verdedigingswerken zouden een maat voor niets blijken. Tegen alle toenmalige conventies in, trok de Franse maarschalk Boufflers eind 1692 niet op winterkamp maar rukte op naar Veurne. De Hollanders gaven de stad op 6 januari 1693 gewonnen.

Op 20 januari 1673 maakte Sébastien Le Prêtre Heer van Vauban zijn plannen bekend aan Minister van Oorlog Louvois om de onregelmatige noordgrens tussen Frankrijk en de Spaanse Nederlanden beter te beveiligen tegen een terugkeer van de vroegere bezitters. Dit zou volgens Vauban het aantal te onderhouden vestingen sterk reduceren en heel wat overbodige kosten besparen.¹⁷ Het project voor deze grens voorzag een 3-voudige linie van stadsversterkingen en forten, die in de breedte door grachten en in de diepte door versterkte legerkampen verbonden was. Veurne zou pas vanaf 1692 in de 1ste linie worden opgenomen wanneer bleek dat Nieuwpoort, beveiligd door inundaties, oninneembaar was.¹⁸

¹⁷ P. Despriet, 2007, p. 9

¹⁸ J. Termote, 2000, pp. 88-89

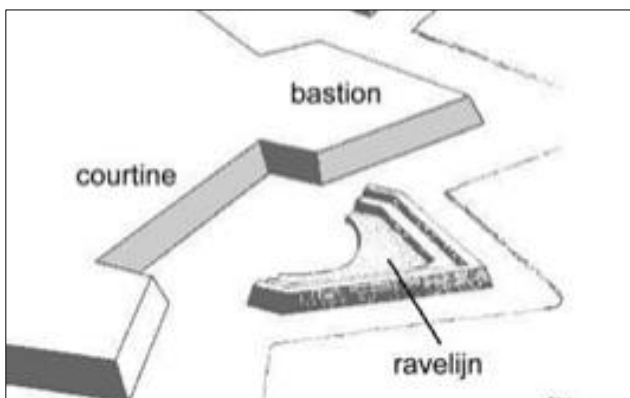

Vanaf begin 1693 startten de Franse ingenieurs Duverger en Hue de Caligny onder leiding van Vaubans leerling Mesgrigny met de uitbouw van de nieuwe gebastioneerde stadsversterking. Vauban zelf zou deze werken in mei 1693 en januari 1695 komen inspecteren op één van zijn vele doorreizen langs de Pré-Carrégrens.¹⁹ In volle oorlogstijd was een geallieerde tegenaanval nog altijd mogelijk. Daarom bouwde men noodgedwongen verder op basis van de Hollandse realisaties. De oplossing voor de beperkte diepte van de versterkingsgordel bestond erin om een 2de gordel met ravelijnen en een bedekte weg met glacis rond de stad aan te leggen.²⁰ Het probleem van de te kleine bastions liet men voorlopig voor wat het was. De tijd en financiële middelen waren simpelweg te beperkt. Richting Nieuwpoort verrees een nieuw hoornwerk tussen de vaart Veurne-Nieuwpoort en de Proostdijkvaart.

Omtrent de tweede fase zijn we goed ingelicht dankzij een bewaard gebleven projectplan uit 1699. Dit plan voorziet in de omwerking van de gebastioneerde vestinggordel rond de stad volgens het 1ste systeem van Vauban met daarin de aanleg van een binnenhaven en een verbetering van de militaire infrastructuur.²¹ Vanaf 1699 startte de aanpassing van de vesting en dit onder leiding van de terug opgeroepen Vauban en ingenieur Touros.²²

Volgens onderstaand plan is binnen de projectgrenzen een ravelijn aanwezig. De locatie van deze ravelijn alsook de ravelijnsgracht op het gegeorefererde plan komt quasi perfect overeen met de resultaten van de proefsleuven die zijn uitgevoerd in het kader van het archeologisch onderzoek Veurne Groene Wig. Via dit plan kan aldus een zeer betrouwbaar beeld bekomen worden van de te verwachten sporen binnen het projectgebied.

Een ravelijn is een meestal driehoekig verdedigingsgebied bij een vesting net buiten de eigenlijke vesting. Het doel van dit buitenwerk is het verdedigen van de courtine. Vaak ligt het ravelijn in de vestingsgracht, is deze in de richting van de vesting open en bestaat deze uit verschillende terrassen. Aan de buitenzijde van de ravelijn situeert zich een bedekte weg met palissade. Archeologisch kan deze ravelijn vermoedelijk vastgesteld worden door een oplopende gracht richting het talud van de ravelijn. Reeds uitgevoerd onderzoek aan de ravelijn maakte duidelijk dat ook beschoeiing kan aangetroffen worden.

Figuur 26: Reliëf van een ravelijn (©www.forten.nl).

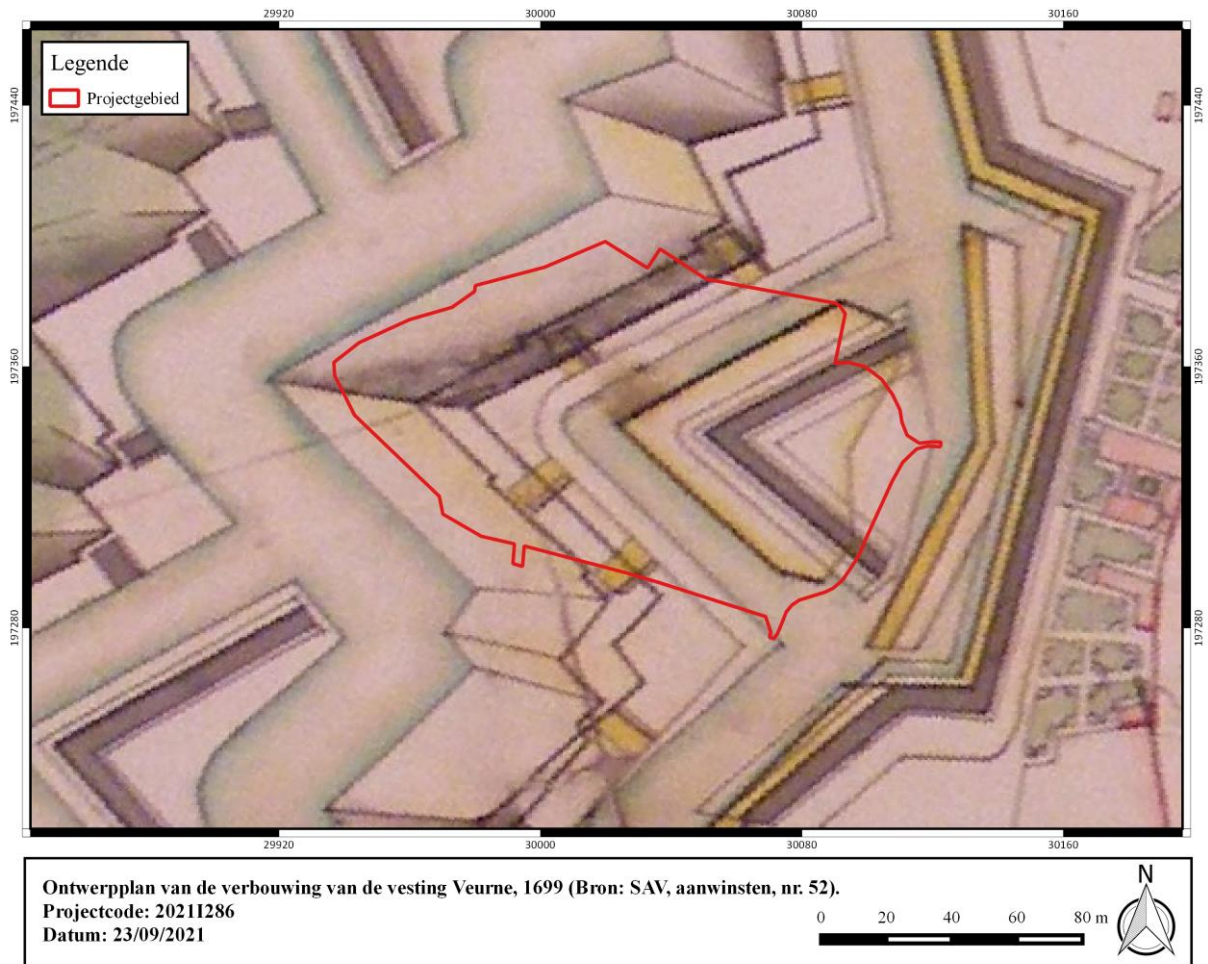
¹⁹ M. Barros, N. Salat & T. Sarmant, 2006, p. 169

²⁰ J. Termote, 2006, p. 49

²¹ J. Termote, 1998, p. 6

²² J. Termote, 2006, p. 49

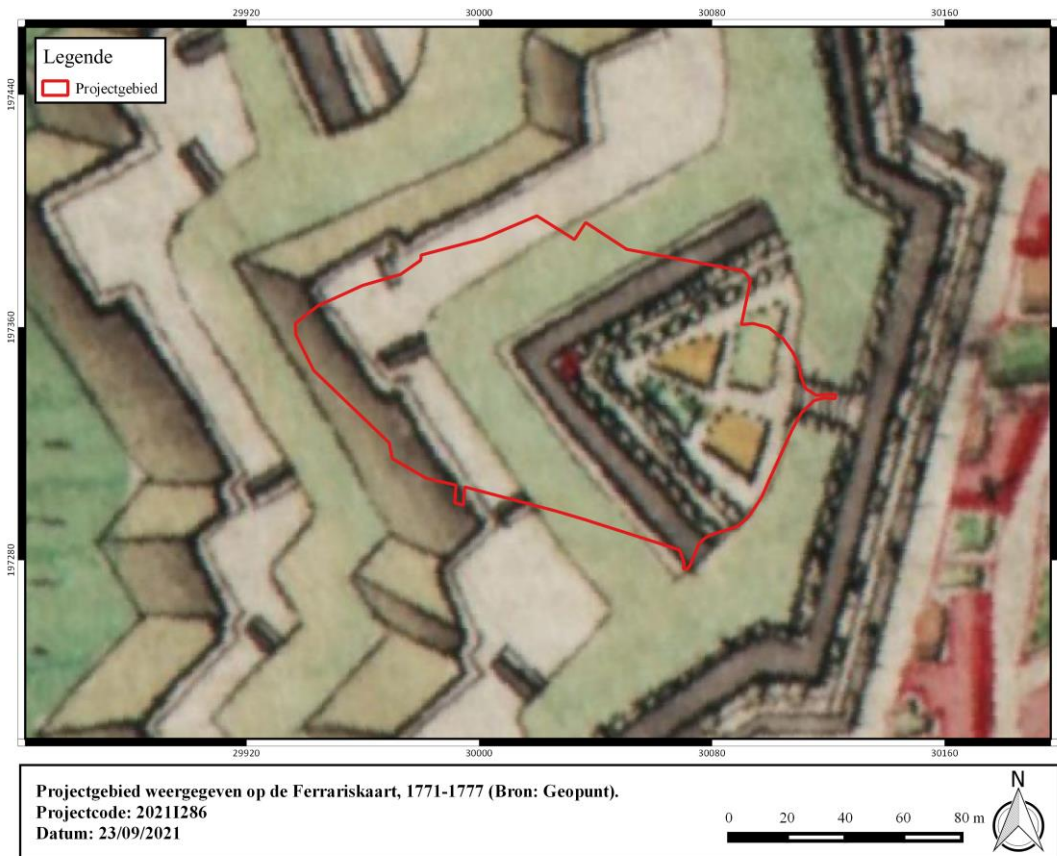

Figuur 27: Ontwerpplan van de verbouwingen van de vesting Veurne, 1699. De kaart toont de reeds gerealiseerde gedeelten in het grijs en de nieuwe geplande delen in het geel (Bron: SAV, aanwinsten nr. 52).

Om een idee te krijgen hoe de vesting Veurne er uit zag na het vertrek van de Fransen, kunnen we ons baseren op de Ferrariskaart. De plannen van Vauban en Touros werden slechts gedeeltelijk uitgevoerd en aangepast aan het gekrompen tijdsbestek en budget. Van de versterking werd enkel de gebastioneerde muur met gracht en tenailles gerealiseerd, zij het enkel aan de zuidelijke en oostelijke kant van de stad. De Ferrariskaart geeft een ravelijn weer in het oostelijk terreindeel en een bedekte weg met glacis in het westelijk deel van het plangebied. Beide structuren zijn van elkaar gescheiden door een gracht. Mogelijk snijdt het meest oostelijk deel van het terrein tevens een brug aan.

Figuur 28: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Na 1748 keerde de rust in de streek terug. Gerustgesteld door zijn nauwe banden met het Franse koningshuis gaat keizer Jozef II over tot een drastische beslissing. In 1782 hief hij het Barrièretraktaat op en dit in een poging om de Hollandse troepen uit de Bareelvestingen te krijgen.²³ De laatste Hollandse troepen verlieten Veurne op 15 januari 1782. Dit betekende de doodsteek voor de vesting Veurne.

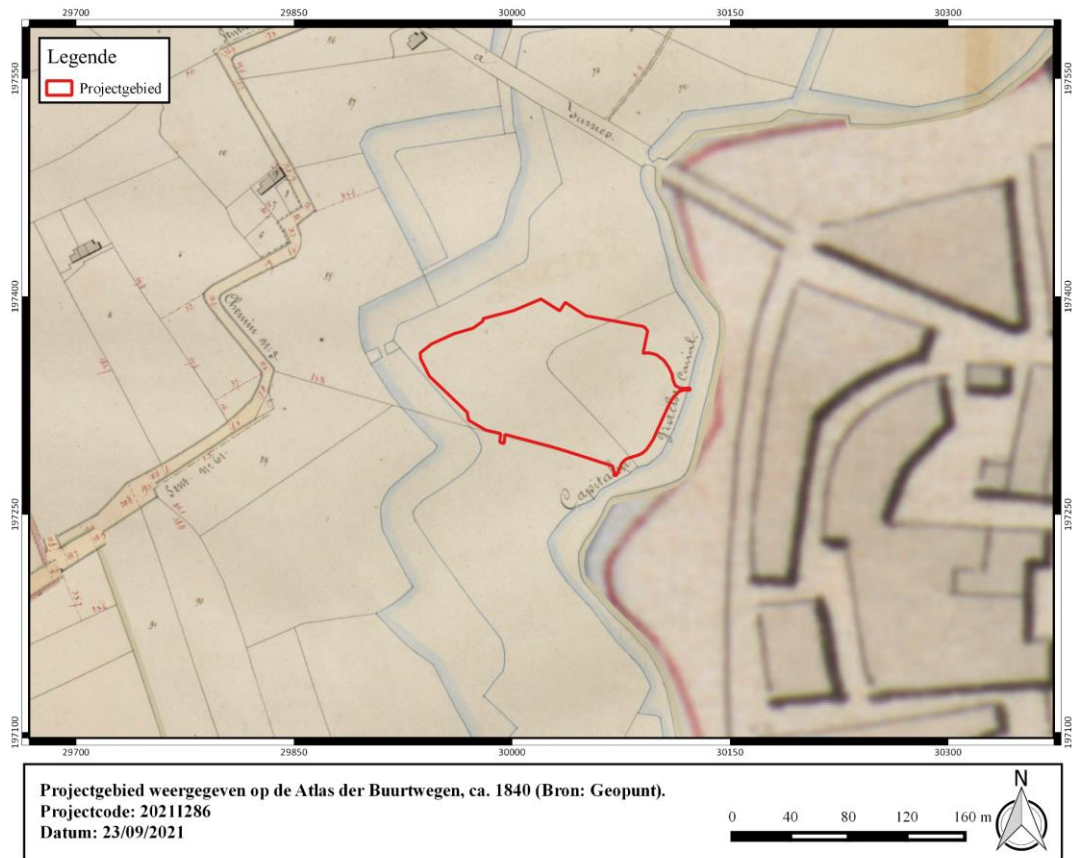
Op 21, 22 en 23 september 1782 en 29 augustus 1783 werden de eerste percelen waarop de versterkingen waren gebouwd verkocht.²⁴ Men kon bvb. een stuk van de bedekte weg met glacis of een ravelijn kopen.

Gedurende de Hollandse periode werd Veurne niet opgenomen in de zogenaamde Wellingtonlinie, de rol van Veurne als vestingsstad was bij deze uitgespeeld. Op de 19^e-eeuwse kaarten is in de percellering nog duidelijk de driehoekige contour van de oorspronkelijke ravelijn waar te nemen. Het plangebied is niet bebouwd.

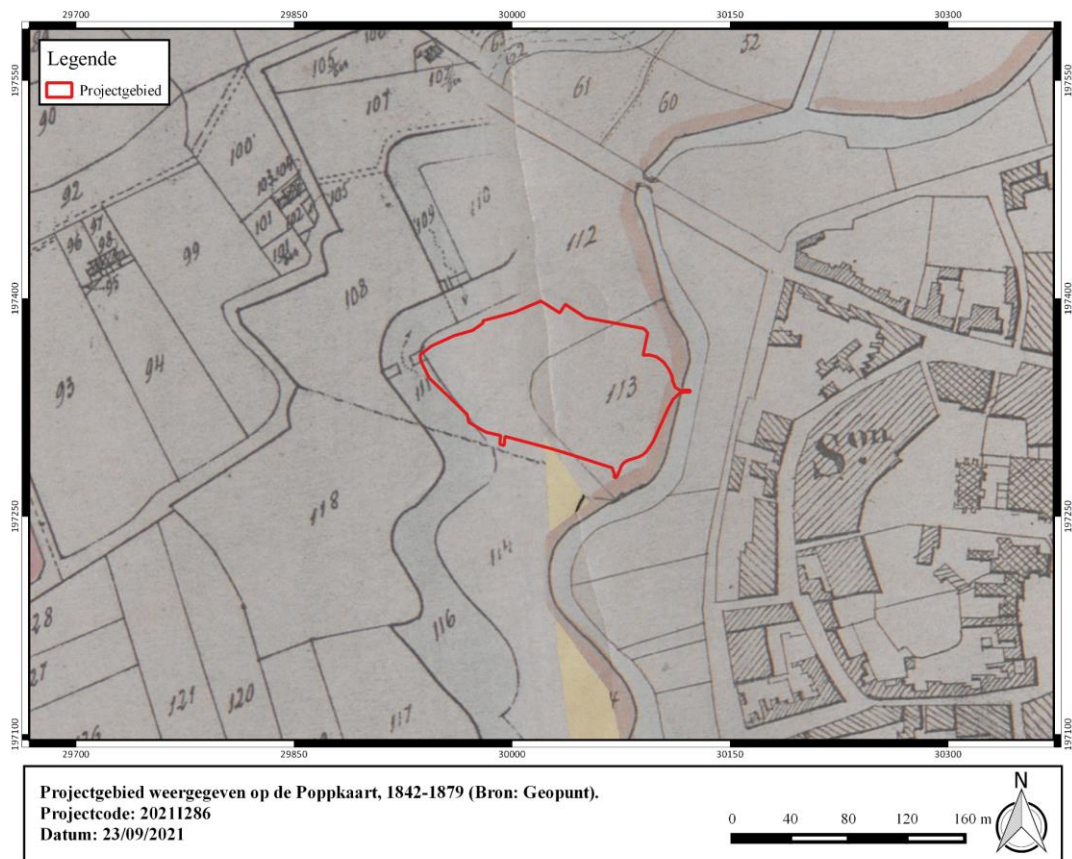
²³ E. Rooms, 2002, p. 113 ; F. De Potter, E. Ronse & P. Borre, 1975, pp. 148-149

²⁴ SAV, Oud Archief nr. 968: versterkingen

Figuur 29: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

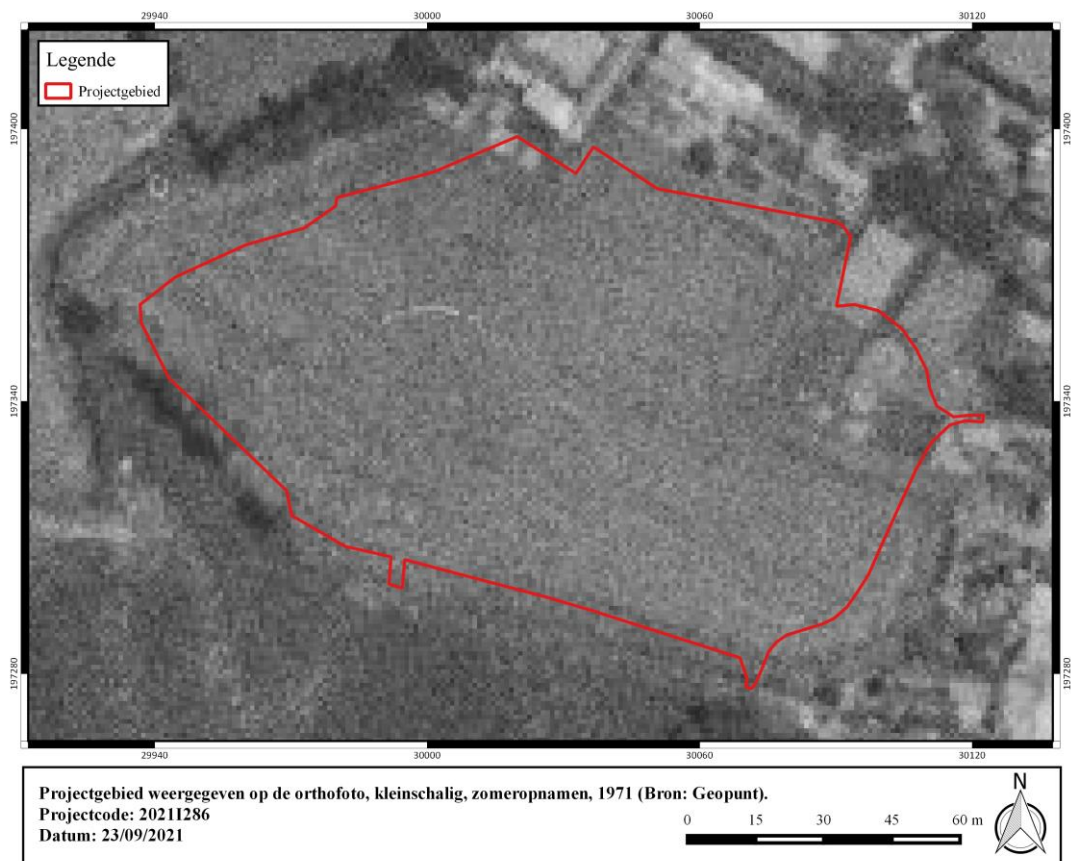

Figuur 30: Projectgebied weergegeven op de Poppkaart, 1842-1879 (Bron: Geopunt).

1.4.3.4 Huidige gebruik en verstoringen

De orthofotosequentie geeft een beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied gedurende de laatste decennia. Vanaf de orthofoto van 1979-1990 is het voetbalterrein centraal binnen het projectgebied waar te nemen. Het NW-ZO georiënteerd pad aan de oostzijde van het projectgebied is pas zichtbaar op de meest recente luchtfoto's.

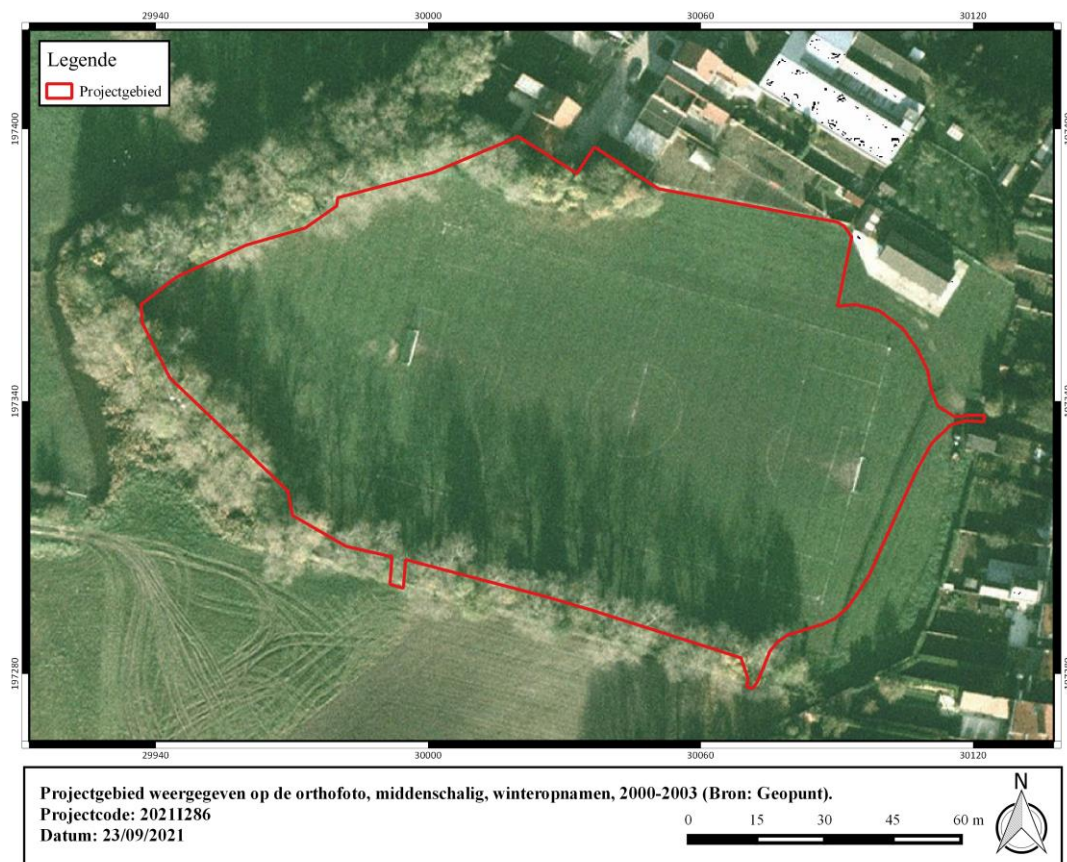

Figuur 31: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

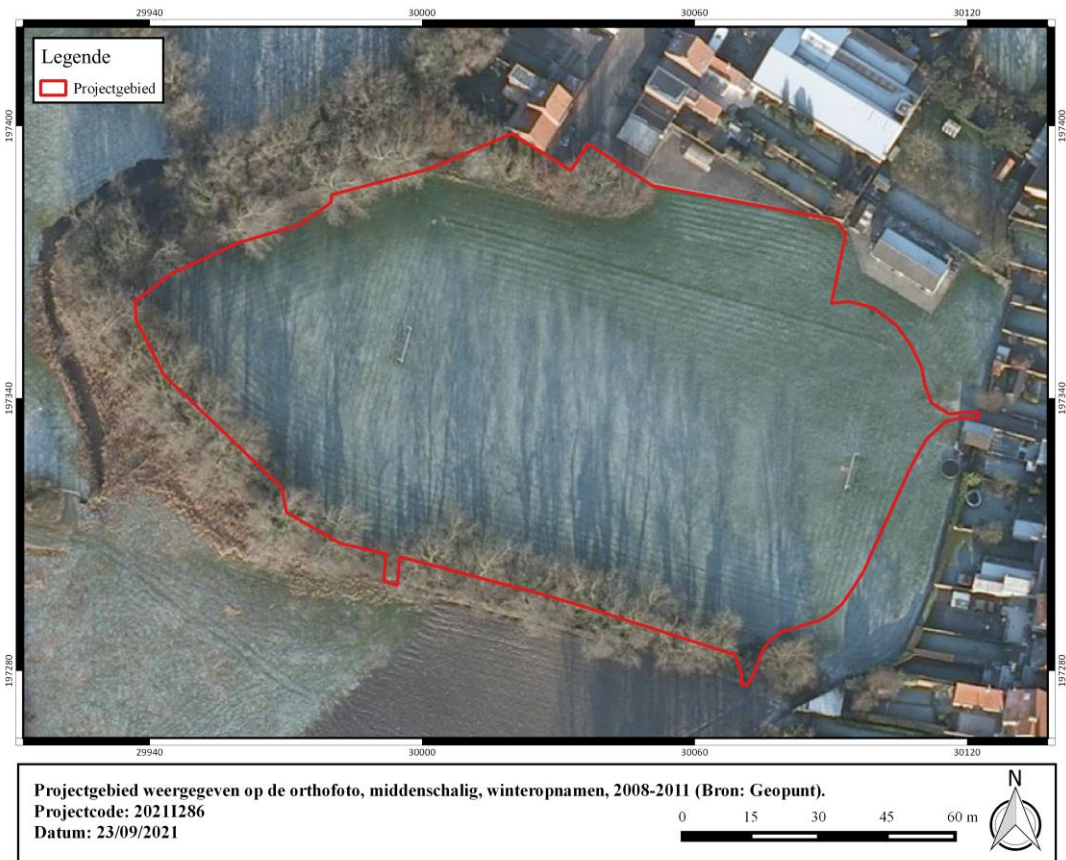
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

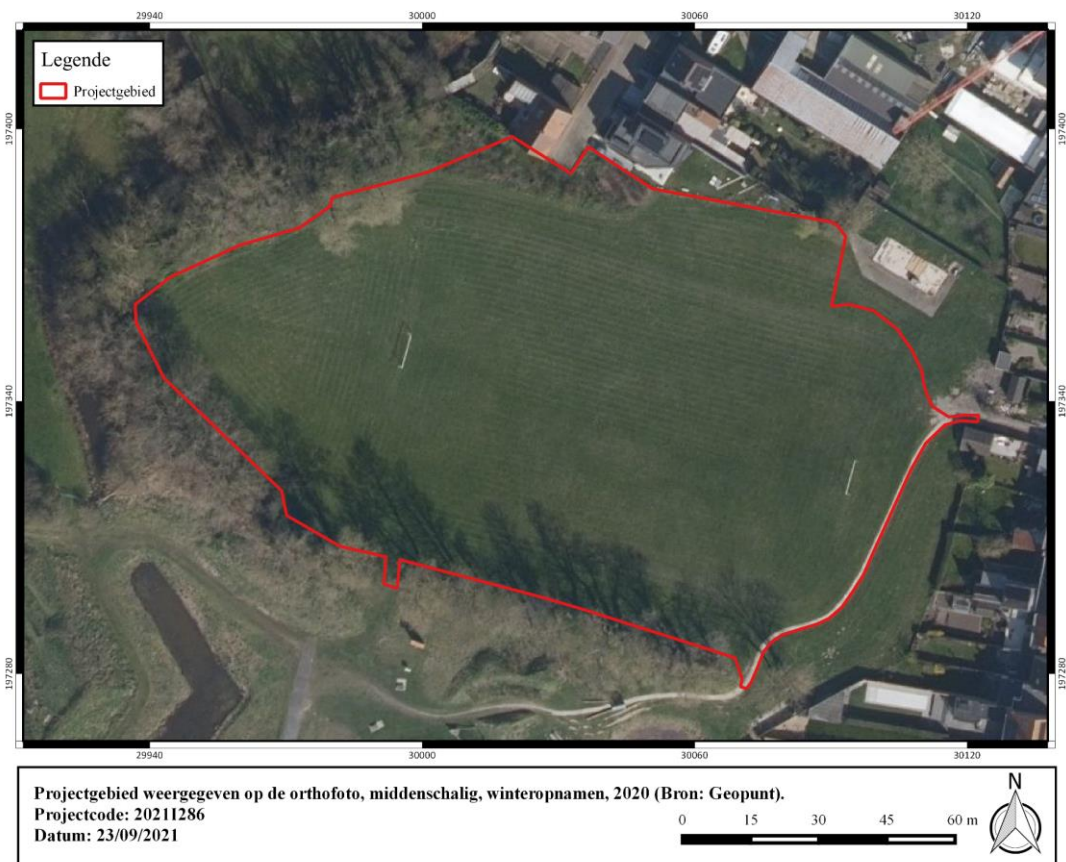
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalg, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschalg, winteropnamen, 2020 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de aanleg van een parkzone met toegang aan de Daniël De Haenelaan te Veurne. Het volledige projectgebied is ca. 1,32 ha groot wordt heden als voetbalveld gebruikt. De bodemingrepen zullen een maximale diepte van ca. 25 cm onder het maaiveld bereiken. Er wordt over het volledige plangebied een nieuwe groenzone gerealiseerd, bestaande uit planten, gras, bomen en paadjes.

Veurne is gelegen in de kustpolders en is gegroeid vanuit een nederzetting die zich op de rand van een zijtak van de grote Avekappellegeul, het zgn. 'Veurnse Gat' bevond. Mogelijk is de stad gegroeid op een eiland in deze geul of meer waarschijnlijk op een opgeworpen terp. De precieze locatie van deze geul is ongekend, tevens is niet geheel duidelijk wanneer deze geul is dichtgeslibd. De Quartairgeologische kaart geeft aan dat de top van de sequentie bestaat uit Holocene getijdenafzettingen. De bodemkaart geeft ter hoogte van het onderzoeksgebied geen informatie weer. Ten westen van het terrein is een strook vergraven gronden weergegeven. Vermoedelijk kan dit gekoppeld worden aan de vroegmoderne stadsversterkingen van Veurne. Verder westwaarts zijn verschillende polygonen 'ontveende' gronden weergegeven. Onderzoek in de omgeving van het onderzoeksgebied heeft aanwijzingen opgeleverd dat er reeds veen werd ontgonnen in de omgeving tijdens de Romeinse periode, zij het in kleinschalige ontginningskuilen.

Uit het cartografische materiaal kan afgeleid worden dat het onderzoeksgebied zich bevindt ter hoogte van de laatmiddeleeuwse en vroegmoderne versterkingen van Veurne, ten oosten van de historische kern van de stad. Oorspronkelijk bestond de verdediging van de stad uit een gracht met achterliggende stadsmuur. Op het kaartmateriaal is te zien dat het oostelijk deel van het terrein vermoedelijk samenvalt met deze oudere verdedigingsgracht. Door de ontwikkelingen in artillerie werden ook de stadsverdedigingen aangepast en evolueren ze naar stervormige, gelaagde fortificaties in de 17e en 18e eeuw. Op o.a. de kaart van Ferraris is te zien dat er in het oostelijk terreindeel een ravelijn is gebouwd die met een brug over de stadsgracht langs de rugzijde verbonden is met de oostelijk gelegen stadsmuur. In het westen van het terrein is een bedekte weg aangelegd en een schootsveld vrijgemaakt in westelijke richting. Beide defensieve structuren worden gescheiden door een brede gracht. Op het einde van de 18e eeuw worden de stadsversterkingen van Veurne stelselmatig ontmanteld. Op de 19e-eeuwse kaarten kunnen de contouren van de verschillende defensieve elementen nog herkend worden in de perceelsstructuren. Binnen de orthofotosequentie is weinig evolutie op te merken. Het terrein werd de voorbije decennia deels gebruikt als voetbalveld.

Binnen het onderzoeksgebied werd reeds een archeologisch onderzoek uitgevoerd. Bij een proefsleuvenonderzoek in het kader van een groter waarderingsproject in functie van de realisatie van een grote groenzone binnen het stedelijk weefsel werden meerdere proefsleuven aangelegd ter hoogte van het huidige projectgebied. Twee korte proefsleuven werden aangelegd op de kop- en rugzijde van het ravelijn, net ten zuiden van de brug die is weergegeven op de Ferrariskaart. Hierbij werden verschillende dempingsfasen van de grachten herkend waarvan mogelijk één pakket in de oostelijke sleuf in verband gebracht kan worden met de oorspronkelijke vestingsgracht. Daarnaast werden er in diezelfde sleuf resten van beschoeiing aangetroffen bestaand uit gevlochten wilgentakken die vermoedelijk verband houden met het wallichaam van de ravelijn. Ook werd er een paalspoor geregistreerd dat gekoppeld kan worden aan de brug tussen de ravelijn en de oostelijk gelegen courtine. Het vondstmateriaal dat werd gerecupereerd uit de dempingspakketten dateert uit de 13e tot 14e eeuw. Een derde sleuf werd aangelegd ten zuiden van het ravelijn. Ook hier werden verschillende grachtfasen in doorsnede geregistreerd en werd zowel de aanzet van het talud van de ravelijn als de oostelijke binnenwal vastgesteld. In deze sleuf werden fragmenten aardewerk gerecupereerd die geplaatst kunnen

worden in de 15e tot 16e eeuw. Tijdens dit grotere waarderende onderzoek werden eveneens kleinere veenwinningskuilen aangetroffen die vermoedelijk te dateren zijn in de Romeinse periode. Ook buiten de stad zijn er aanwijzingen voor menselijke aanwezigheid in de omgeving die dateert van voor de middeleeuwen. Een oudere waarneming wijst op de aanwezigheid van een zoutwinningsite die zou dateren uit de laatste fase van de late ijzertijd. Overige vindplaatsen en indicatoren vallen in hoofdzaak te koppelen aan bewoning en andere activiteiten in de volle middeleeuwen en jongere fasen.

Concreet dient ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Beperkt onderzoek binnen de grenzen van het terrein heeft reeds een deel van de vroegmoderne stadsversterkingen in kaart gebracht. Vanwege de beperkte diepte van de geplande ingreep wordt verder onderzoek weinig zinvol geacht, aangezien redelijkerwijs kan uitgegaan worden van een in-situ bewaring van aanwezig erfgoed.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020

AGIV

De Maesschalk, E., 2002, Fortificaties in de late middeleeuwen, in: De Vos, L. (red.), *Burchten en forten en andere versterkingen in Vlaanderen*, Leuven, pp. 26-27

De Pauw, E., 1986, *Sebastien le Prestre de Vauban: zijn ideeengoed en de verwezenlijking ervan in maritiem Vlaanderen*, Gent, 2 banden (=onuitgegeven licentiaatsverhandeling)

Despriet, P., 2007, *De Geniale Vauban en de Pré-Carrégrengsvestingen 1677-1713*, Kortrijk (=Onbekend Frans-Vlaanderen, 8)

Geoportaal

Geopunt

Heinderycx, P., 1853, *Jaerboeken van Veurne en Veurneambacht*, Veurne (heruitgave E. Ronse), 4 banden

Lehouck, A. 2003. Ontstaan en groei van de stad Veurne: een archeo-topografische benadering, in: Infoblad Westvlaamse Gidsenkring, jaargang 39: pp.1-19.

Martens, P., 2002, Inleiding 16de eeuw. Het begin van de moderne vestingbouw (1400-1600), in: De Vos, L. (red.), *Burchten en forten en andere versterkingen in Vlaanderen*, Leuven, pp. 101-107

NGI Cartesius

Rooms, E., 2007, *Lodewijk XIV en de Lage Landen*, Leuven

Termote, J., 1989, De leeuwentoren te Ieper. Een bijdrage tot het onderzoek van de Bourgondische stadsversterkingen in Kust-Vlaanderen, in: *Westvlaamse Archaeologica* 5, pp. 17-29

Termote, J., 2000, Speelbal van de grote koninkrijken. De militaire lotgevallen van een grensstreek, in: De Roo, N. (red), *De verbeelding van de Westhoek*, Tielt, pp. 72-93

Termote, J. & Himpe, K., 2002, *Cultuurhistorische inventarisatie watergebonden bouwkundig erfgoed. Advies inzake conservering, restauratie en eventuele reconstructie in het kader van het landinrichtingsproject "De Westhoek"*, Tielt, 2 banden

Termote, J., 2006, De eerste gebastioneerde versterkingen van de stad Veurne (1646-1647 en 1692), in: *Archikrant* jaargang 16, nr. 2, pp. 39-50

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.

Wackenier, W., 2011. Versterkt Veurne Archeo-historische analyse van een vestingbouwkundig verleden, onuitgegeven paper, 71 p.

